

EURÓPA TANÁCS
MINISZTERI BIZOTTSÁG

**R (97) 13. számú ajánlás
a tanúk megfélemlítése és a védelemhez való jogról**

(Elfogadva 1997. szeptember 10-én a miniszteri megbízottak 600. ülésén)

A Miniszteri Bizottság az Európa Tanács Alapszabályának 15/b. cikke alapján,
Hivatkozva arra, hogy az Európa Tanács célja a legszélesebb szövetség létrehozása a tagállamok között;
A tanúk védelme terén a Tagállamok közös büntető politikája kidolgozásának szükségessége tudatában;
Tekintettel arra, hogy a bűnözés bizonyos területein, ilyen például a szervezett bűnözés és a családon belüli bűnözés, növekszik a tanúk megfélemlítésének kockázata;
Tekintettel arra, hogy nem lehet eltérni, hogy a büntető igazságszolgáltatás ne tudja a vádlottakat bíróság elé állítani, és ítéletet hozni azért, mert a tanúk egész egyszerűen le lettek beszélve a szabad és őszinte tanúvallomásról;
Emlékeztetve a tanúknak a büntetőeljárásokban betöltött speciális szerepének növekvő elismerésére és hivatkozva arra, hogy azon bizonyítékok, melyeket ők szolgáltatnak, gyakran alapvető jelentőségűek a bűnelkövetők elítélése tekintetében, különösen a szervezett bűnözés és a családon belüli bűnözés esetében;
Meggyőződve arról, hogy mindenki állampolgári kötelessége őszinte tanúvallomást tenni, ha a büntető igazságszolgáltatás azt kérte, még inkább elismerve a tanúk jogait és igényeit, ideértve a jogot arra, hogy ne legyenek kitéve semmilyen nyomásnak, ne tegye ki saját személyét veszélynek;
Tekintettel arra, hogy a Tagállamok feladata az ilyen nyomással szembeni tanúvédelem, rendelkezésükre bocsátva a védelmüket eredményesen garantáló specifikus intézkedéseket;
Megőrizve az Emberi Jogok Európai Egyezménye rendelkezésének szellemét és e szervezet joggyakorlatát, amely elismeri a védelemnek a tanú kihallgatásához és a tanúvallomás kétségbevonásához való jogát, de amely nem jelenti a tanú és a terhelt közötti közvetlen szembesítést is;
Figyelembe véve az R (85) 4. számú Ajánlást a családon belüli erőszakról, az R (85) 11. számú Ajánlást a sértett helyzetéről a büntető anyagi és eljárásjogban, az R (87) 21. számú Ajánlást a sértettek képviselőtéről és a sértetté válás megelőzéséről, az R (91) 11. számú Ajánlást a szexuális kizsákmányolásról, a pornográfiáról, a prostitúcióról valamint a gyermek- és fiatakorúak kereskedelméről, az R (96) 8. számú Ajánlást a büntetőpolitikáról az átalakulóban lévő Európában;

Ajánlja a Tagállamok kormányainak:

a belső jog kidolgozása és a büntetőjogi politika, valamint hazai gyakorlatuk felülvizsgálata során a jelen Ajánlás függelékében közzétett elvek figyelembe vételét,
ügyelve arra, hogy a jelen elvek elnyerjék a szükséges publicitást valamennyi érintett szervnél, érte ez alatt az ügyvédi kamarákat, a bíróságokat, a rendészeti szerveket és a családsegítéssel foglalkozó szociális szervezeteket.

Függelék

az R (97) 13. számú Ajánláshoz

I. Meghatározások

A jelen ajánlás tekintetében:

- "tanú" alatt kell érteni minden személyt, aki függetlenül a nemzeti büntető eljárásjog által szabályozott helyzetétől, büntető ügygel kapcsolatos információkkal rendelkezik. E a meghatározást kell alkalmazni a szakértőkre és a tolmácsokra is.
- "megfélemlítés" alatt kell minden, a tanút érintő közvetlen, közvetett vagy potenciális fenyegetést, és amely mindenféle befolyásolástól mentes vallomástételi kötelezettségébe való beavatkozáshoz vezethet. Ugyancsak ide tartozik az a megfélemlítés is, mely az erőszakos és megtorló jellegű cselekmények elkövetéséről elhíresült bűnszervezet egyszerű létezéséből eredő félelem, vagy legyen

az a félelem, mely abból ered, hogy a tanú egy olyan zárt társadalmi csoporthoz tartozik, amelyen belül sérülékeny a helyzete.

- "névtelenség" azt jelenti, hogy a tanú azonosításához szükséges adatok a vádlott előtt tökéletesen ismeretlenek.

- "igazságszolgáltatással együttműködő" alatt kell érteni minden olyan személyt, aki ellen nyomozás folyik, vagy akit elítéltek bünszövetkezethez, bünszervezethez tartozás, a szervezett bűnözéssel összefüggő bűncselekmény elkövetése miatt, de aki elfogadja a bűnüldöző hatóságokkal való együttműködést, nevezetesen információkat ad egy bünszövetkezeetről, vagy bünszervezetről illetve minden, a szervezett bűnözéssel összefüggő bűncselekményről.

II. Általános elvek

1. A törvényes intézkedések és az alkalmazott gyakorlat legyen alkalmas arra, hogy a tanúk szabadon, semmiféle megfélemlítési manővernek alá nem vetve tudjanak vallomást tenni.
2. Teljes mértékben elismerve a védelem jogait, a tanúk és hozzátartozói védelme - nevezetesen saját életének védelme és személyének biztonsága - szükség esetén legyen megszervezve az eljárás előtt, alatt és azt követően.
3. A tanúk megfélemlítése legyen büntetendő, legyen az teljesen önálló bűncselekmény, vagy pedig legyen büntetendő a tiltott fenyegetés tényállásában.
4. Teljes mértékben számításba véve a bizonyítékok bíróságok általi szabad értékelésének elvét, a büntető eljárásnak meg kell engednie a tanúvallomással kapcsolatban a megfélemlítés számításba vételét.
5. Fenntartva a jogot néhány tanú részére a tanúvallomás tétele visszautasításának lehetőségét, a tanúkat arra kell ösztönözni, hogy hozzanak a hatóságok tudomására minden, a bűncselekménnyel kapcsolatos információt és hogy tegyenek vallomást a bíróság előtt.
6. Teljes mértékben elismerve a védelem jogait, a tanúknak legyen meg a lehetősége más módszerek használatára olyan módon, melyek alkalmasak arra, hogy megvédjék őt mindennemű megfélemlítéstől, amely a terhelttel való közvetlen szembesítésből ered, például tehessen tanúvallomást egy másik teremben, mint az, amelyekben a vádlott az idézésre megjelent.
7. A büntető igazságszolgáltatás alkalmazottjai rendelkezzenek olyan megfelelő képzettséggel, mely lehetővé teszi, hogy azon ügyekkel foglalkozzanak, ahol a tanúk megfélemlítésre irányuló cselekményt szenvedtek el.

III. A szervezett bűnözéssel szembeni intézkedések

8. A szervezett bűnözéssel szembeni intézkedések kidolgozása során ajánlott olyan speciális eljárási szabályok elfogadása, mely a megfélemlítéssel szembeni fellépésre alkalmasak. Az ilyen jellegű intézkedések ugyancsak alkalmazhatók lehetnének más súlyos bűncselekményekkel szemben is. Ezek a szabályok biztosíthatják a szükséges egyensúlyt egy demokratikus társadalomban a közrend védelme vagy a bűnözés megelőzése és a vádlott jogainak tisztességes eljárás keretében történő védelme között.
9. A védelem számára megfelelő lehetőséget biztosítva arra, hogy vitathassa azt a bizonyítékot, melyet a tanú szolgáltatott, a következő intézkedéseket kellene kezdeményezni:
 - audiovizuális felvételt készíteni az előzetes kihallgatás során a tanú által tett nyilatkozatokról;
 - a bíróság előtt tett vallomással egyenértékűként elismerni az olyan nyilatkozatokat, melyeket az előzetes kihallgatás során igazságügyi szerv előtt tettek, amikor a tanú bíróság elé idézése nem lehetséges, vagy amikor az idézés a tanú vagy hozzátartozói életét, személyes biztonságára irányuló súlyos és komoly fenyegetéshez vezetne;
 - az eljárás előrehaladott stádiumáig titokban tartani a tanú személyi adatait és/vagy annak csak bizonyos részeit megismertetni;
 - az eljárás egy részéről vagy annak teljes egészéből kizárni a sajtót és/vagy a nyilvánosságot.
10. Amikor lehetséges, kivételes intézkedés legyen a bizonyítékot szolgáltató anonim tanú igénybevétele a nemzeti jognak megfelelően. Amikor az anonimitás garanciáját a tanú elfogadta és/vagy az illetékes hatóság azt ideiglenesen engedélyezte, a büntető eljárásnak biztosítania kellene egy olyan ellenőrző eljárást, amely alkalmas lehet a büntető igazságszolgáltatás igényei és a védelem jogai közötti valódi egyensúly fenntartására. Ezen eljárásnak köszönhetően a védelemnek lehetősége nyílna arra, hogy vitassa a tanú anonimitásának szükségességét, a tanú hitelességét és ismeretei eredetét.
11. Az anonimitást csak abban az esetben kellene engedélyezni, ha az illetékes igazságügyi hatóság a felek meghallgatása után azt vélelmezte, hogy:

- az érintett személy élete vagy szabadsága komolyan fenyegetett, vagy beépített ügynök esetén, ha munkájának folytatása valóban veszélyben van; és
- a bizonyíték fontos, valamint a személy hiteles.

12. Amikor ennek valódiság igazolásra kerül, a bizonyítékokat szolgáltató tanúk védelme érdekében egyéb kiegészítő intézkedéseket is alkalmazni kellene, ideértve azon intézkedéseket, melyekkel meg lehet akadályozni, hogy a védelem azonosíthassa a tanút, például paravánt alkalmazva, a tanú arcát elmaszkírozva vagy hangját átalakítva.

13. Amikor az anonimitás egy meghatározott személy számára engedélyezésre került, az ítélet nem alapulhat kizárólagosan vagy döntő mértékben e személy által szolgáltatott bizonyítékon.

14. Adott esetben, a tanúvédelemre irányuló speciális program olyan személy esetén alkalmazható, akinek szüksége van a védelemre. Ezen programok fő célja a tanúk és hozzátartozóik az életének és a személyes biztonságának védelme.

15. E tanúvédelmi programoknak a védelem különböző típusait kellene biztosítaniuk, nevezetesen annak lehetővé tételét, hogy a tanú a személyazonosságát megváltoztathassa, új lakóhelye legyen, segítséget kapjon új állás kereséséhez, élvezhesse testi és a fizikai védelem más formáit.

16. Az igazságszolgáltatással együttműködő személyeknek alapvető szerepet adva a szervezett bűnözés elleni harcban, olyan odaillő szempontokat kellene elfogadni, melyek magukban foglalják a kedvezményezettek előrelátott intézkedéseinek lehetőségét a tanúvédelmi programon keresztül. Ha szükséges, a tanúvédelmi program ugyancsak tartalmazhatna különleges megfelelő intézkedéseket is, így speciális fegyházakat az igazságszolgáltatással együttműködő személyek számára annak érdekében, hogy börtönbüntetésüket itt tölthessék ki.

IV. A sebezhető tanúkra vonatkozó intézkedések, különösen a családon belül elkövetett bűncselekmények esetén

17. A törvényes intézkedések és az alkalmazott gyakorlatnak alkalmasnak kellene lennie arra, hogy védelmet biztosítson a megfélemlítéssel szemben és arra, hogy könnyítsen a büntető ügyekben érintett tanú családtagjaira nehezedő terheken.

18. Az ilyen intézkedéseknek érthetőnek kell lenniük a sebezhető tanúk különböző kategóriái számára. Számításba kell venni azt az esetet, hogy a családi környezetben a megfélemlítés gyakran látens, rendszerint a tanú pszichikai és/vagy érzelmi életét érinti. A megfélemlítésként definiált cselekmény hiányában a büntetőjogi eszközök helyett más módszereket kellene előnyben részesíteni.

19. A szülői felügyeletet gyakorló személy visszaéléseivel szemben különösen a gyermekek számára kell biztosítani a védelmet. A gyermekeket tájékoztatni kell jogaikról, különösen arról, hogy joguk van az elkövetett bűncselekmény jelezni.

20. Az eljárás teljes tartama alatt a gyermekek különleges érdekeit védeni kell szociális intézmények illetve a hasonló esetekre specializálódott ügyvédek segítségével.

21. Az erőszakot elszenvedő nőket és a családjuk által rossz elbánásban részesített időseket megfelelő védelemben kell részesíteni az olyan megfélemlítésekkel szemben, melyek sérelmükre elkövetett bűncselekmények jelzésében és az erre vonatkozó tanúvallomás megtételében akadályozza őket.

22. A programoknak segíteniük kellene a tanúk abban, hogy családjuk más tagjaival szemben bizonyítékokat szolgáltatassanak. Az ilyen programoknak keretet kellene biztosítani az alábbiak számára:

- jogi, pszichológiai és szociális segítség, esetleg megfelelő figyelem, pénzügyi segítség,
- a vádlottnak a tanú közeléből való eltávolítása a megfélemlítése elkerülése érdekében vagy eltávolítani magát a tanút,
- pszicho-szociális intézkedések (ilyen a pszichiátriai ellátás) a vádlott beleegyezése esetén annak érdekében, hogy az ismételt megfélemlítés elkerülhető legyen.

23. A különböző intézmények figyelmének a büntető igazságszolgáltatáson belül azokra a cselekményekre kellene irányulnia, amelyek a tanú veszélyeztetésére irányulnak, s arra kellene törekedni, hogy annak eredményét minimalizálják.

24. A rendőrség és a veszélyeztetett tanú közötti első találkozás alkalmával azonnal biztosítani kellene ez utóbbi számára az problémára érzékeny, neki segítséget nyújtó hivatásos szervhez való eljutást. Másfelől, a tanú kihallgatását megfelelően képzett személynek kellene vezetnie.

25. Amennyiben lehetséges, a veszélyeztetett tanút a büntetőeljárás kezdeti szakaszán kell kihallgatni, a lehető legkorábban az után, hogy a cselekmény bejelentésre (feljelentésre) került. Ezt a kihallgatást a nagyfokú figyelemmel, tisztelettel és gondossággal kell vezetni.

26. Ezt a kihallgatást ne lehessen megismételni, azt az igazságszolgáltatás képviselőjének kell vezetnie, vagy ilyen személynek kell azon jelen lennie, továbbá a védelemnek meg kell adni a

megfelelő lehetőséget arra, hogy a tanúvallomást vitathassa.

27. Adott esetben az előkészítő szakaszban tett nyilatkozatot (tanúvallomást) videofelvételen kell rögzíteni a közvetlen szembesítés elkerülése érdekében és azért, hogy a kihallgatás szükségtelen megismétlése ne sértse a tanút. Az eljárás folyamán audiovizuális technikákat kellene használni annak érdekében, hogy az illetékes igazságügyi hatóságok meg tudják hallgatni az érintett személyeket anélkül, hogy azok bizonyos személyek társaságában találják magukat.

28. A kihallgatás alatt a tanúk meghallgatását a bíró figyelmes felügyelete alatt kellene lefolytatni. Amikor a tanú kihallgatása kontradiktórius eljárás keretében történik, a szexuális visszaélések esetén a bírónak ellenőriznie kell azt a módszert, amely útján e kihallgatás lefolytatásra került.

29. Azt az egyszerű tény, hogy a vallomást ne csupán eskü alatt lehessen megtenni, ne lehessen egyszerű visszautasítás által igazolni.

V. Nemzetközi együttműködés

30. A nemzetközi együttműködés és a nemzeti törvények megerősítésére szolgáló eszközöket teljessé kellene tenni annak érdekében, hogy megkönnyítődjék azon tanúk kihallgatása, akiket megfélemlítettek és hogy biztosítva legyen a tanúk védelmét a határokon innen és túl is szolgáló program megvalósítása. Különösen az alábbi intézkedéseket kellene megfontolni:

- a védelem jogainak messzemenő tiszteletben tartása mellett a modern telekommunikációs eszközök alkalmazása, mint a videó kapcsolat a védett és azon tanúk szimultán kihallgatása, akiknek a kérelmező állam bírósága elé idézése másképpen lehetetlen, nehéz vagy költséges;
- közreműködés a külföldre szállításban a védett tanúk megóvásának biztosítása érdekében;
- a tanúvédelmi programok felelős hatóságai közötti információcsere.

Indokolás

Bevezetés

Az Ajánlás szükségessége

1. A megfélemlítéssel szembeni tanúvédelem szükségessége a terrorizmussal, a szervezett bűnözéssel, a kábítószer-kereskedelemmel, a zárt kisebbségi csoportokon és a családokon belül elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatosan merült fel. Az ilyen típusú bűncselekmények feltárása gyakran olyan személyek tanúvallomásán alapul, akik szorosan kapcsolódnak a szervezethez, a bandához, a csoporthoz vagy a családhoz. A megfélemlítésre másoknál sokkal érzékenyebbek ezek a személyek, könnyű őket lebeszélni arról, hogy terhelő bizonyítékokat szolgáltatassanak vagy megakadályozni azt, hogy olyan kérdésekre válaszoljanak, melyek a vádlott elítélésének kockázatát rejtik magukban. A megfélemlítés és/vagy fenyegetés gyakran irányul magára a tanúra vagy annak hozzátartozóira.

2. Amikor alapos indokkal feltehető, hogy a tanút az élete, egészsége vagy szabadsága ellen irányuló bűncselekmény fenyegeti, a hatóságoknak, nevezetesen a rendőrségnek kötelessége erről a tanút értesíteni és megtenni a védelemhez szükséges intézkedéseket. A büntetőeljárásban olyan módszereket kell alkalmazni, melyek a tanúk valóságos védelmét szolgálják. Ebből a szempontból meg kell találni az egyensúlyt a védelem jogai és a tanú illetve családja védelmének garanciáit. Ajánlatos a különleges védelem eszközeinek használata, így a tanú arcának elmaszkírozása, személyazonosságának, szakmájának, címének megváltoztatása.

3. Szükségesnek látszik a Tagállamok bátorítása arra, hogy törvényhozási és gyakorlati eszközökkel szolgálják a tanú védelmének biztosítását, amikor e személyek a szabad és őszinte tanúvallomás tételére vonatkozó állampolgári kötelezettségeiket gyakorolják, nevezetesen szigorú szankciók alkalmazása a tanúk megfélemlítése esetén és tanúvédelmi programok alkalmazása.

A szakértői bizottság munkái

4. Egyezően a Bűnözéssel Kapcsolatos Problémák Európai Bizottsága (CDPC) által 1993. júniusában hozott határozattal a tanúk megfélemlítésével és a védelem jogaival foglalkozó Szakértői Bizottság (PC-WI) 1994. áprilisában kezdte meg és 1996. októberében fejezte be munkáját. Négy teljes ülést

tartottak. Azon szakértők listája, akik ezeken az üléseken részt vettek a jelen beszámoló II. mellékletét képezi.

5. Legutolsó ülése alkalmával a Bizottság elfogadta az ajánlás és az indokolás tervezetét, mely a Bűnözéssel Kapcsolatos Problémák Európai Bizottságához került továbbításra annak beleegyezése érdekében. Az ajánlás- és indokolástervezetet a Bizottság 1997. júniusában jóváhagyta, majd az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1997. szeptember 10-én elfogadta azokat.

6. A Bizottság megbízatása az alábbiak szerint került meghatározásra:

"A tanúk megfélemlítése által felvetett problémák fontos helyet kaptak a büntető igazságszolgáltatási rendszerben a szervezett bűnözés és más súlyos bűncselekmények esetén azon intézkedésekben, amikor a gyanúsítottak a tanúkkal szembeni fenyegetéssel járó bűncselekményt követtek el, vagy más módon oly mértékben megfélemlítették őket, hogy azok nem hajlandóak az elkövetőkkel való szembesítésre a tárgyaláson vagy a velük szembeni tanúvallomás tételére.

Más, kielégítő bizonyítékok hiányában mindez az elkövetők felmentéséhez vezethet.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményére támaszkodva a szakértői bizottságnak különösen az alábbi pontokat kell vizsgálnia:

a) a tanúk megfélemlítésének különböző formái

b) gyakorlati és jogi megoldások a probléma rendezésére (pl.: a tanú személyazonosságának eltüntetése vagy megváltoztatása, a tanú megfélemlítésének bűncselekménnyel nyilvánítása, az eljárás előtti tanúvallomás tétel engedélyezése) megengedve különösen a védelem jogai és a tanú, valamint hozzátartozói életének, biztonságának védelme közötti valódi egyensúly megteremtését.

A Bizottságot ajánlás kidolgozására kérték fel."

7. A Bizottság a Tagállamokhoz intézett kérdőívekre adott válaszok alapján alakította ki véleményét. Az ajánlás kidolgozása során ugyanakkor számba vette az alárendelt szakértők és tanácsadók által készített beszámolókat is.

8. A Bizottság fő célja azon elvek összességének kidolgozása volt, mely képes a nemzeti törvényhozást orientálni, amikor a tanúk megfélemlítésével kell szembeszállni legyen az a büntetőeljárás alatt vagy a peren kívüli intézkedések kidolgozása során. Az ajánlás a veszélyeztetett tanúk érdekeinek és a büntető igazságszolgáltatás eredményes védelmét szolgáló intézkedéseket tartalmazó listát terjeszt a Tagállamok elé teljes terjedelmében megőrizve a védelem megfelelő lehetőségeit, mellyel a büntetőeljárás során valamennyi jogát gyakorolni tudja. Kellőképpen számba vette e tekintetben az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlatának fejlődését, s a Szakértői Bizottság meg van győződve arról, hogy a jelen szövegben szereplő ajánlás alkalmas a Bíróság határozatai tiszteletben tartását tovább emelni az egyes Tagállamokban. A létező belső jogszabályok alapvető módosítását ugyan nem javasolta, jóllehet bizonyos Tagállamok arra a következtetésre jutnak, hogy szükséges bizonyos eljárási szabályok módosítása.

Korábbi munkálatok

Európa Tanács

9. Az Európa Tanács által elfogadott számos ajánlás tartalmazza a jelen összefüggésben fellelhető érdekeket. Kettő ezen okmányok közül a sértettekkel foglalkozik általában, ez a R (85) 11. számú Ajánlás a sértettek helyzetéről a büntetőjog és a büntető eljárásjog keretén belül és a R (87) 21. számú Ajánlás a sértettek képviseléről és a sértetté válás megelőzéséről. Két másik szöveg, a R (85) 4. számú Ajánlás a családon belüli erőszakról, az R (91) 11. számú ajánlás a szexuális kizsákmányolás, a pornográfia, a prostitúció, így a gyermek és fiatalkorú kereskedelem, vonatkozik inkább a jelen Ajánlás IV. számú mellékletére (a veszélyeztetett tanúk védelmére szolgáló intézkedések tekintetbe vétele különösen a családon belüli bűnözés kapcsán).

10. A sértettek gyakran kerülnek tanúként kihallgatásra a bíróságon. Bizonyára határozhatnak úgy is, hogy nem jelentik fel a bűncselekményeket, és igyekeznek kikerülni a vallomástételi kötelezettséget, de a Bizottság úgy véli, hogy a sértettekkel való együttműködés nagy segítségére van a törvények védelmére hivatott hatóságok munkájában. A hivatkozott Ajánlások célkitűzései szorosan kapcsolódnak a jelen Ajánlásban megjelenített különböző célokhoz, amely lehetővé teszi a szükséges közeledést.

11. Az R (85) 11. számú Ajánlás a sértettek helyzetéről a büntetőjogban és a büntető eljárásjogban az első eszköz a sértettek, különösen a tanúként szereplő sértettek bizalmának és együttműködésének fokozottabb elismeréséhez a büntető igazságszolgáltatásban. A büntetőeljárás valamennyi szakaszában javasolja nevezetesen, hogy a tanút annak személyes helyzete, jogai és méltósága tiszteletben tartása mellett hallgassák ki.

12. Az Ajánlás a tanúk védelmét, úgy magánélete, mint biztonsága védelmét veszi célba. Ajánlott,

hogy az információs és a közönségszolgálati politika a nyomozati és ítélethozatali szakban számba vegye a sértett védelmének szükségességét a nyilvánossággal szemben, mely a magánéletét vagy méltóságát veszélyezteti. Ha a bűncselekmény jellege, a különleges státusz vagy személyes helyzet és a sértett biztonsága speciális védelmet kíván, megfelelő korlátozásokat kell bevezetni, akár zárt tárgyalás, akár a sértett személyes adatainak eltüntetése útján. Az indoklás azt mutatja, hogy az ilyen jellegű eljárások különösen kívánatosak bizonyos ügyekben (gyermekek, szexuális bűncselekmények áldozatai, terrorizmus áldozatai stb.) vagy szükséges a személyes méltóság fokozott felügyelete a sértettek védelméhez bizonyos esetekben. Amikor az lehetséges, korlátozni kell a sértett személyazonosságának, címének, más személyes adatának feltárását.

13. Az Ajánlás a szervezett bűnözés áldozatainak speciális problémáit is érinti. A szervezett bűnözés esetében javasolja nevezetesen azt, hogy a sértett és családja az elkövetőtől eredő fenyegetéssel vagy bosszúval szembeni eredményes védelemben részesüljön. Az Indokolás felveti a sértett-tanú védelmének és a veszélyekből való eltávolításának fontosságát. A rendvédelmi és igazságügyi szervek örködjének megzavart, hogy a tanú kihallgatása során ne növekedjen a veszély. Amennyiben a sértett élete oly mértékben megzavart, hogy az képtelenné teszi korábbi munkájának folytatását, ugyancsak ajánlott helyettesítő jövedelem lehetőségének megfontolása.

14. Az R (87) 21. számú Ajánlás a sértettek képviselőiről és a sértetté válás megelőzéséről kiegészítő szempontok révén teszi teljessé a sértettek helyzetére vonatkozó fent említett ajánlást. Jóllehet, az Ajánlás minden, a sértetteket illető kérdést megelőzően foglalkozik azokkal az ügyekkel, melyek még nincsenek az igazságszolgáltatás kezében - bizonyos tekintetben kapcsolatban van a sértettek védelmével. Javasolja például a Tagállamoknak a sértettek segítésére szolgáló köz- és magánintézmények létrehozását. Ez a szolgálat magában foglalhatná a sürgős segítséget az azonnali igények kielégítése érdekében, ideértve az elkövető bosszújával szembeni védelmet, folyamatos orvosi, pszichológiai, szociális és anyagi segítséget ugyanúgy, mint az újabb sértetté válás elkerülésére szolgáló tanácsadást és a büntetőeljárás alatti képviselőt. Az Ajánlás indokolása felveti azt, hogy a sértettek védelme a megtorlással szemben elsődlegesen a rendvédelmi szervek feladata, de a segítő szolgálatok is szerephez juthatnak ezen a területen. Az ilyen veszély különösen jelen van és fontos a családi erőszak esetében. Ezekben az esetekben a befogadó szállások megfelelő segítséget tudnak nyújtani. A szervezett bűnözés áldozatai a megtorlással szembeni védelemre szoruló sértettek másik kategóriáját képezik. Itt a rendőrséggel együttműködő speciális szervezetek bizonyulnak szükségesnek.

15. Ezen kívül az Ajánlás bátorítja az Államokat olyan intézkedések hatálybaléptetésére, mely a segélyszervezetek számára lehetővé teszi annak megakadályozását, hogy a sértettekkel kapcsolatos információk beleegyezésük nélkül harmadik személy előtt ismertté váljanak. Javasolja számukra a sértetteket segítő szervezetek, a büntető igazságszolgáltatás és más közintézmény közötti koordináció fejlesztését.

16. Az R (85) 4. számú Ajánlás a családon belüli erőszakra az elvek teljes sorozatát alakította ki, amelyek a családi belüli erőszakkal szembeni megelőzés és az ilyen bűncselekmények feljelentése kapcsán alkalmazhatóak, mint a feljelentést követő hatósági közbelépés. Ezen megelőző intézkedések között az okmány különösen ajánlja közigazgatási szervek, illetve multidiszciplináris bizottságok létrehozását, hogy ezek foglalkozzanak a családon belüli erőszak sértetteivel. Ezen szervezetek rendelkezniük kell a szükséges hatáskörrel, mely az ilyen ügyek viteléhez szükséges. Alapvető legyen a fontossága a jelen ügyekkel foglalkozó felelősök megfelelő szakmai képzésének.

17. Ami az állam közbeavatkozásának elveit illeti, az Ajánlás kiemeli a családon belüli erőszakkal szemben az azonnali intézkedés szükségességét a sértett védelme és az ismétlődés elkerülése érdekében. Elsőrendű helyen kell szerepelnie ezen konfliktusok esetén a gyermekek védelmének. A progresszív eszközök szükségessége jelentkezik közigazgatási, polgári és büntetőjogi eszközök kapcsán, a büntetőjog eszközeit az igen súlyos esetekre kell fenntartani.

18. Az Ajánlás aláhúzza, hogy az Államoknak intézkedéseket kellene hozniuk a védelem biztosítása érdekében minden olyan külső nyomással szemben, mely a tanúvallomást tevő családtagjait éri a családon belüli erőszakkal kapcsolatos ügyekben. A fiatalkorúakat megfelelő tanácsokkal kellene ellátni. A tanúvallomás bizonyító erejét nem kellene gyengíteni az esküre vonatkozó szabályok révén.

19. Az R (96) 8. számú Ajánlás a politikai bűncselekményekről az átalakuló Európában aláhúzza a szervezett bűnözés szempontjából a kivételes szükségességét annak, hogy "a tanúk és más peres fél védelmének a szervezett bűnözéssel szembeni harccal kapcsolatos ügyekben biztosítva kellene lennie". Ezen kívül, az Ajánlás beszámolót készített a jelen Ajánlás kidolgozásával kapcsolatos bizottsági munkákról.

20. Az Európai Unió Tanácsa határozatában (1995. november 23., 95/C/327/04) a nemzetközi szervezett bűnözéssel kapcsolatos harc keretén belüli tanúvédelmet illetően az Európai Unió javasolja a tagállamoknak a tanúk megfelelő védelmének biztosítását, figyelembe véve a Tanács által kidolgozott javaslatok összességét. Ezen kívül az illetékes hatóságoknak lehetőséget kellene adni, hogy úgy határozhassanak, a tanú engedélye nélkül annak címe és az azonosításához szükséges adatok ne legyenek ismertek, amikor a fenyegetés kivételesen súlyos, a tanú és közeli hozzátartozói személyazonossága megváltoztatható legyen. A Tagállamoknak ugyancsak ki kellene dolgoznia annak lehetőségét, hogy a tanú vallomását attól eltérő helyen tegye meg, mint ahol a terhelt tartózkodik, például audiovizuális eljárások alkalmazása által.

21. Ezen kívül a Tagállamok számára javasolták a nemzetközi jogsegély eljárás megkönnyítését ezen a téren, például a tanúvallomás audiovizuális eljárás útján való rögzítését még akkor is, ha azt a kérelmező állam jogszabályai nem teszik lehetővé.

22. Az Európai Unió Tanácsa 1996. december 19-én fogadott el egy másik határozatot a tanúvédelemre vonatkozóan, mely azokat érinti "akik az igazságügyi eljárással együttműködnek a szervezett nemzetközi bűnözéssel elleni harcban". A határozat abból a felismerésből ered, hogy a bűnszervezetek száma jelentősen emelkedett és hogy tevékenységüket hatékonyabb ellenőrzés alatt tudják tartani, ha a felhasználják ezen szervezetek olyan tagjainak a hatóságok előtt tett nyilatkozatait, akik a büntető igazságszolgáltatással együttműködnek. Javasolja a Tagállamoknak olyan, hatékony intézkedések életbeléptetését, mely alkalmas arra, hogy az együttműködésre bátorítsa az olyan személyeket, akik tagjai, vagy tagjai voltak bűnszervezetnek vagy más bűnözői csoportnak, vagy aki szerepet játszottak szervezett bűnözéssel kapcsolatos bűncselekmény elkövetésében, akik az ilyen bűnözői csoportok összetételére, felépítésére, tevékenységükre, más ilyen csoportokkal fennálló kapcsolataira, elkövetett vagy előkészítés alatt álló bűncselekményekre vonatkozó szükséges információkat tudnak az illetékes hatóságok rendelkezésére bocsátani. A határozat javasolja azt is, hogy ezek a személyek álljanak védelem alatt és hogy bizonyos előnyök legyenek biztosítva számukra.

A preambulum magyarázata

Az Ajánlás által számba vett általános meghatározások

23. Az utolsó tíz, tizenöt év alatt a tanúvédelem Európa számos államának igazságszolgáltatási rendszerének jelentős gondjává vált. A tanúkat övező különleges figyelem az összetevők sokszínűségéből ered. Elsősorban ezen időszak alatt vizsgálták azt, úgy európai, mind a világ többi részén a terrorista vagy a szervezett bűnözői csoportok tevékenységének fejlődését. Ezek a csoportok minden lehetséges eszközzel megpróbálták a büntető igazságszolgáltatást korrumpálni és megbénítani ideértve a fenyegetést, az erőszakot, az igazságszolgáltatás funkcionáriusainak megvesztegetését, az ellenük tanúskodó gyanúsítottak szisztematikus megfélemlítését és eltüntetését is. A tanúk és hozzátartozóik védelme tehát olyan szükségletté vált, mely áttörte az egyéni érdekek kereteit, hogy közhatalom feladatává váljék, ami a büntető igazságszolgáltatás sértetlen és eredményes működését tudja garantálni.

24. Ezen kívül a Bizottság számba vette azon emlékezetes változásokat, melyek az elmúlt két évtized folyamán a nyilvánosságban és az igazságszolgáltatási rendszer szereplőinek kiválasztásában történtek a viktimológia jelensége tekintetében. A büntető igazságszolgáltatás elismerte a sértett, tehát a tanú szerepét, míg figyelmét hagyományosan az elkövető és az állam kapcsolatára irányította. A Bizottság ugyanakkor gyakorlati szempontból megőrizte reményét, hogy a megbízott hatóságok számára a legfontosabb a törvények tiszteletben tartása, a sértettel való együttműködés kialakítása, főleg a tanúként megjelenő sértettel való kooperáció esetén: a bűnözés bizonyos területein, ahol az illegális cselekmények felderítése különlegesen nehéz, a tanúk által szolgáltatott bizonyítékok elengedhetetlenek a bűncselekmények elkövetőinek elítéléséhez. Ez az eset a családon belül elkövetett és a szervezett bűnözői csoportok által elkövetett bűncselekmények esetén. Az Ajánlás főként azon sértetteket érinti, akik sérelmére a bűnözés e két típusából eredő bűncselekményt követték el, de nem zárja ki természetesen annak más területeit sem.

25. A bűnözés említett két típusának az Ajánlásban való külön kezelését különleges sajátosságai igazolják. Ezen kívül bizonyos olyan intézkedések, melyek a szervezett bűnözés esetében eredményesnek bizonyulnak, mint a tanú anonimitásának engedélyezése nem biztosítanak elegendő védelmet a családon belüli erőszakkal kapcsolatos különleges sajátosságai igazolják. Ezen kívül bizonyos olyan intézkedések, mint a tanú anonimitásának engedélyezése nem biztosítanak elegendő védelmet a családon belüli erőszakkal kapcsolatos különleges sajátosságai igazolják. Ezen kívül bizonyos olyan intézkedések,

melyek a szervezett bűnözés esetében eredményesnek bizonyulnak, mint a tanú anonimitásának engedélyezése, nem biztosít hatékony védelmet a családi erőszakkal kapcsolatos ügyekben. Bizonyos általános elveket azonban mindkét kategóriában lehet alkalmazni. A Bizottság tehát hasznosnak ítélte a közös intézkedések listája összeállításával kezdeni a munkát, majd ezután kidolgozni a két területre alkalmazható specifikus ajánlásokkal.

26. Az Ajánlás széles teret enged a szervezett bűnözői csoportok által elkövetett a tanúkat megfélemlítő cselekményeknek. Nehéz olyan általánosan elfogadott meghatározást találni, amely alatt a szervezett bűnözést értjük, és következésképpen kiemelni ezen csoportok közös sajátosságait, de a hallgatás joga, azaz e csoportok többsége számára szabálynak tűnik az információk harmadik személy és főleg a rendőrség számára történő nyilvánosságra hozatalának tilalma a kérdéses csoportok tevékenységét illetően. Bizonyos országokban a tapasztalatok azt mutatják, hogy akik feljelentették e csoportok tevékenységét - érteve ez alatt a külső tanúkat, a megtérő bűnösöket vagy a csoport aktív tagjait - jó okuk van arra, hogy megtorlástól és saját illetve hozzátartozóik életét érintő súlyos következményektől tartsanak. Ezen személyek tanúvallomására csak abban az esetben lehet számítani, ha életük és személyes integritásuk védelmét eredményesen szolgáló védelmi intézkedések léteznek.

27. Számba véve a bűnözés súlyosságát, melyben e csoportok szerepelnek, a közintézmények számára is valódi veszélyt jelentenek, főként ha gazdagságukat politikai hatalom is kíséri. Nem meglepő, hogy amíg abban a pillanatban, amikor Európában mindenhol a szervezett bűnözés elleni harc a jogalkalmazók fő feladatává válik, számos országban stratégiákat és intézkedéseket dolgoznak ki, melyek gyakran foglalják magukban bizonyos jogszabályok módosítását és hatálybaléptetését. Ma, amikor egyes országokban a bizonyítékok összegyűjtése érdekében ellenzett megoldás is informátorok, beépített ügynökök igénybevétele, és ha szigorú fenntartásokat vet is fel a hagyományos garanciák módosítása, melyek a vádlottat a büntetőeljárás alatt kedvezményben részesítik - mint a terhelő tanúval történő szembesítéshez való jog -, ugyanakkor hosszú időre elengedhetetlennek tűnik bizonyos eljárási szabályok módosítása a szervezett bűnözés által felvetett problémák megoldása érdekében. Természetesen egyetlen módosítás sem járhat a az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlata által garantált büntetőeljárási alapelvek sérelmével, érteve ezalatt a fegyverek egyenlőségének elvét.

28. Ami az Ajánlás által érintett más területet, vagyis a családon belül elkövetett bűncselekményeket illeti, a Bizottság tekintetbe vette a családtagok között fennálló érzelmi és pszichikai kapcsolatot, mely gyakran akadályozza meg a bűncselekmények áldozatait és tanúit a bűncselekmény elkövetőjének a rendőrségen történő feljelentésében. A család szerkezete a családtagok tradicionális kölcsönös függőségén és szolidaritásán alapul. E kapcsolatok általában tartósak az áldozat vagy a tanú (akik egyes ügyekben özszemosódnak) által a család más tagjával szembeni vallomástételének megakadályozásában. Ha a tanú ugyanabban az időben valaki hatalma alatt áll a családon belül, vagy más módon függ tőle, kevésbé lehetséges, hogy e személy tanúvallomást fog tenni. A velük szemben gyakorolt nyomás vagy fenyegetés felderítése családi környezetben kivételesen nehéz. Mindemellett számos esetben a családtag által tett tanúvallomás az egyetlen bizonyíték, melynek megszerzésére remény lehet. A hatóságok feladata minden szükséges segítség megadása az információszolgáltatásban együttműködni kívánó tanúk számára. E segítség az esettől függően különféle formákban jelenhet meg, magában foglalhat pszichológiai támogatást, pénzügyi segítséget, lakóhely változtatást vagy más védelmi intézkedést.

29. Az intézkedés, amelyben a tanúvédelmi programokhoz fordulnak vagy fognak fordulni, szorosan összefügg annak a jelenségnek a kiterjedésével, mellyel szemben az államok küzdeni kívánnak. Széleskörű programok léteznek azon országokban, amelyek a szervezett bűnözés súlyos problémájával találkoznak, mint Olaszország vagy az Amerikai Egyesült Államok, míg a kevésbé érintett országok inkább tétováznak a sértetteket védő speciális intézkedések elfogadása terén. Eközben lényeges különbségek léteznek azon országok között, akik a tanúk védelmére speciális intézkedéseket léptettek hatályba: aszerint, hogy ezek az országok kontradiktórium vagy inkvizitórius eljárásjogot alkalmaznak-e eljárásjogi megoldásokat vagy az igazságszolgáltatáson kívüli eszközöket fognak fontolóra venni.

30. A kontradiktórium eljárást alkalmazó országok saját büntető igazságszolgáltatásukban (pl. a "common law" országok és Olaszország) - amely magában foglalja a védelemnek a tanú kihallgatásához vagy kihallgattatásához való jogát - úgy tűnik, az igazságszolgáltatáson kívüli védelem gyakorlatát részesítik előnyben. Az ilyen típusú védelmi intézkedések tipikus példája létezik az Amerikai Egyesült Államokban (a tanúk védelméről szóló törvénymódosítás, 1984.) amikor nem eljárásbeli védelmi intézkedést részesítenek előnyben, teljes mértékben tiszteletben tartva a védelem jogait és limitálva az anonim tanúk felhasználásának lehetőségét. Ezen igazságszolgáltatásokban két fő elvet kell minden esetben tekintetbe venni: a közvetlenség és a szóbeliség elvét. Az első azt jelenti,

hogy minden bizonyítékot az eljárás alatt kell feltárni és hogy a bíróságnak saját magának meg kell hallgatnia minden tanút és minden szakértőt. A második elv azt kívánja, hogy a bizonyítékok minden eleme szóban legyen előadva, ideértve a tanúvallomásokot is. Más országok, tradicionálisan kötődve az inkvizitórius eljáráshoz (mint a kontinentális Európa legtöbb országa), hajlamosnak tűnnek az eljárás nyilvánosságának korlátozására a tanúk védelme érdekében; olyan nyilatkozatokat használnak fel, mint az eljárás alatt összegyűjtött bizonyítási eszközök, melyek a vizsgálati szakaszban keletkeztek - korlátozva így a védelemnek a tanú kizáráshoz fűződő jogát - és olyan megoldásokhoz folyamodnak, mely a tanú azonosítását megnehezíti, megtekintését lehetetlenné teszi (az arca átváltoztatása, a hangja átalakítása).

31. A Bizottság határozatai meghozatala során tekintetbe vette azon eljárásjogi és eljárásjogon kívüli intézkedések sorozatát, melyeket a tagállamok alkalmazhatnak annak érdekében, hogy a tanúk számára megfelelő védelmet biztosítsanak. Megállapította, hogy bizonyos országokban speciális törvényhozást alkalmaznak, míg másutt a büntetőeljárás törvény általános rendelkezései, nevezetesen a tanúk függő viszonya szolgálja a büntető igazságszolgáltatás integritása és a személyek biztonságának védelmére. Egyes országok speciális rendelkezéseket alkalmaztak eljárási törvényükben azért, hogy megengedjék nevezetesen a tanú arcának elmaszkírozását, és hogy elkerüljék a vádlottal való szembesítést. Ezen országokban a tanúkihallgatás audiovizuális eszközök útján is megtörténhet, például a bíróság más tárgyalótermében, mint ahol a vádlott található, vagy egészen eltérő más helyen. Ugyancsak megváltoztathatják a tanú külsejét, vagy a hangját, hogy megakadályozzák, hogy a vádlott a tanút azonosíthassa. Egyes országokban lehetőség van arra, hogy a vádlottat a tárgyalóteremből a tanú kihallgatása alatt eltávolítsák, míg a védő ekkor is jelen lehet. Más, eljárásjogon kívüli eszközök az itt ismertetett védelmen túli megoldásokból erednek és a tanú huzamos ideig történő védelmét célozzák, például a személyazonosság megváltoztatása és/vagy a tanú illetve családja lakóhelye megváltoztatásának megszervezése. Ezen intézkedéseket csak kivételes esetekben, bizonyos országokban, főként a szervezett bűnözéssel szembeni harccal kapcsolatos ügyekben alkalmazzák. Ezen intézkedéseket gyakran alkalmazzák az olyan, jó útra tért bűnösöknél, akik korábban bűnözői csoporthoz tartoztak és ezek az intézkedések olyan előnyökkel járnak, melyek annak biztosítását célozzák, hogy a csoporttal szemben vallomást tegyenek, ilyen a fizikai védelem, az enyhébb büntetés, vagy speciális fegyház alkalmazása.

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye szerveinek joggyakorlata

32. Az Ajánlás kidolgozásakor a Bizottság különleges figyelmet fordított az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlatának fejlődésére, tekintve hogy ez a joggyakorlat kijelölte a védelem jogai korlátozásának határait.

Az Egyezmény 6. cikke kimondja:

"1. Mindenkinnek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei vagy az eljárásban részt vevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.

2. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.

3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van - legalább - arra, hogy

a) a legrövidebb időn belül tájékoztatásuk olyan nyelven, amelyet megért, és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól;

b) rendelkezzen a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;

c) személyesen vagy az általa választott védő segítségével védekezhessen, és ha nem állnak rendelkezésre eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet;

d) kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúihoz, és kieszközölhesse a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják;

e) ingyenes tolmács álljon rendelkezésére, ha nem érti vagy nem beszél a tárgyaláson használt nyelvet."

33. Az Egyezmény mindenekelőtt garantálta tehát mindenki jogát arra, hogy bíróság nyilvánosan meghallgassa, hogy védje a feleket az igazságszolgáltatás minden titkos adminisztrációjával szemben. A 6. cikk mindenki számára garantálja a jogot arra, hogy bíróság határozzon az ellenük felhozott vádak felől. A Bíróság a Golder (1975. február 21-i ítélet, A sorozat nr.18.) és a Deweer ügyben (1980. február 27-i ítélet, A sorozat nr.35.) úgy döntött, hogy ez a jog nem abszolút jellegű, s hogy bizonyos magától értetődő korlátozásokkal bír. A médiák és a nyilvánosság kizárhatóak az eljárás teljes egészéről vagy egy részéről, például akkor, ha azt az igazságszolgáltatás érdekei megkívánják. Ez alatt egyebek között a tanúk védelmét kell érteni. előfordul, hogy a tanú a vádlott vagy a vádlott környezetének megfélemlítése alatt áll. Ebben az esetben a tanú védelme érdekében szükségesnek mutatkozik a nyilvánosság kizárása. Más védelmi eszközök lesznek szükségesek, mint a tanú személyazonosságának titokban tartása, olyan nyilatkozatok felhasználása, melyet a tanú a nyomozás során tett, vagy a bíróság előtti megjelenés alóli felmentés. De ezek az intézkedések nem alkalmazhatók csak akkor, ha tiszteletben tartják a vádlott azon jogát, hogy a tanúvallomást vitassa a tanú közvetlen kihallgatása vagy kihallgattatása útján.

34. A 6.3.d cikk különösen helytálló amikor a tanú védelmét szolgáló intézkedések meghozataláról esik szó. Ez lehetővé teszi a vádlott számára különösen:

a) kihallgatni vagy kihallgattatni a terhelő tanúkat,

b) megidéztetni a mentő tanúkat,

c) a terhelő tanúkkal azonos feltételek között kihallgatni vagy kihallgattatni a mentő tanúkat.

A vádlott azon joga, mely a mentő tanúk jelenlétének biztosítására, a terhelő tanúkkal azonos körülmények között történő kihallgatására vagy kihallgattatására vonatkozik a fegyverek (felek) egyenlőségének alapelveinek vetülete, a "tisztességes eljárás" fogalmában rejlik (Vidal ügy, 1992. április 22-i ítélet, A sorozat nr.235). Az elv a tanúk kihallgatását illetően vádlott és a vád közötti egyenrangúságát célozza.

35. A Bíróság joggyakorlata a tanú kihallgatásához vagy kihallgattatásához fűződő jog kapcsán a következő: "a bizonyítékok minden elemét nyilvános tárgyalás keretében, a vádlott jelenlétében kell összegyűjteni kontradiktórus eljárás esetén. Ez nem jelenti azt, hogy a tanú vallomásának mindig a tárgyalóteremben kell elhangoznia, és hogy a bizonyítékokat nyilvánosan kell összegyűjteni, ez bizonyos esetekben egyébként is lehetetlen. Az előkészítő vizsgálat során összeállított tanúvallomásoknak a védelem jogai tiszteletben tartásával történő felhasználása önmagában nem ütközik a 6. cikk 3.d és 1. pontjába. Általános szabály az, hogy a vádlottnak megfelelő és elegendő alkalmat kell adni arra, hogy vitassa a terhelő tanúk vallomását és hogy a tanút erre vonatkozóan meghallgassa a tanúvallomás tételével megegyező vagy azt követő időpontban (Asch ügy, 1991. április 26-i ítélet, 27.§ A sorozat nr. 2003). A Bizottság elfogadta azt is, hogy létezhetnek olyan kivételes körülmények, melyek igazolják a vádlott tárgyalóteremből történő kizárását, ugyanakkor védője ott jelen marad. A Bizottság úgy ítélte meg, hogy igazolt volt a vádlottnak a teremből történő kizárása egy dän rendelkezést tekintve, mert a vádlott korábban megfenyegetett egy tanút (X Dánia elleni ügye, 8395/78. számú kérvény). Ebben az ügyben a vádlott előtt a tanú személyi adatait nem fedték fel, de titoktartási kötelezettség terhe mellett ismertették azt a védővel.

36. Az Európai Bíróság kategórikusan elutasította a bíróság előtt olyan tanúvallomásnak bizonyítékkénti értékelését, melyet korábban a rendőrség vagy más igazságszolgáltatási hatóság előtt tettek (Unterperinger ügy, 1986. november 27-i ítélet, A sorozat nr.110 és a Kostovski ügy, 1989. november 20-i ítélet, A sorozat, nr. 166). Ezek a nyilvános tárgyaláson kívül bíróság előtt tett vallomások és nyilatkozatok a bizonyítékok elemeként felhasználhatók, feltéve ha a léteznek a védelem számára kompenzáló intézkedések, alkalmat adva számukra arra, hogy ugyanabban vagy másik eljárásban kétségbe vonják a tanú és tanúvallomása hitelességét, megbízhatóságát.

37. A Bíróság joggyakorlata rámutat ezalatt arra, hogy az anonim tanú nyilatkozata elvben felhasználható, de csupán akkor, ha a más bizonyítékok alátámasztják. Azért, hogy az anonim tanú vallomásának a kontradiktórus eljárásokban történő felhasználásához fűződő bizonytalanságot eloszlassa, az Ajánlás javasolja a Bíróság által megkívánt garanciák teljessé tételét a tanú hitelességének megállapítására szolgáló igazoló mechanizmus által. Ezen megközelítés kiindulási pontja az ötlet volt, hogy az anonim tanú minden esetben bizonyos kockázatot rejtő tanút jelent, egész egyszerűen azért, mert a védelem nemigen tudja ellenőrizni a vallomás valódiságát, pontosságát és őszinteségét. A fő kockázatok a következők:

i. az anonim tanú a múlthoz kötődő szubjektív okok miatt nem lehet hiteles, elmebetegséghez, hallucinációhoz vagy egész egyszerűen ismételt hazugságokhoz kapcsolódóan, melyeket nem lehet feltárni akkor, ha nem ismerik a tanú személyazonosságát és ha nem tudják korábbi személyiségét feltárni;

ii. az anonim tanúnak a múltban lehettek olyan fel nem derített kötődései, kapcsolatai, indirekt kötelékei a vádlottal, melyeket ismerni kellett volna, figyelembe kellett volna venni azért, hogy

megbizonyosodjanak arról, hogy a tanú nem elfogult a vádlott terhére;

iii. az anonim tanú szerzője vagy eszköze lehet a vádlott elleni becsúszás összeesküvésnek.

38. Úgy vélték tehát, hogy az egyetlen megoldás az anonimitás engedélyezése és a védelem jogainak oltalma közötti egyensúly fenntartása érdekében független igazoló eljárás alkalmazása, mely képes becsúszásos és eredményesen helyettesíteni a vádlottat és védőjét azon körülmények megvilágítása során, melyek befolyásolhatják az anonim tanú hitelességét. Ezen kívül az ajánlás hozzáteszi még, hogy egyetlen elítélés sem alapulhat kizárólag az anonim tanú által szolgáltatott bizonyítékokon, hozzátéve, hogy az anonimitás elismerésének kivételes intézkedésnek kell maradnia.

Az Ajánlás elveinek magyarázata

Meghatározások

39. Az ajánlás négy definíciót foglal magában, mely nem függ szükségszerűen össze a jogi és az elméleti definíciókkal.

40. A tanú meghatározása Ajánlásbeli megfogalmazása az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke autonóm tanúfogalmából kiindulva került megfogalmazásra (lásd az I. számú Mellékletben a Kostovski és Isgro ügyet), belefoglalta de nem korlátozta azon személyeket, akik információkat szolgáltatnak és amelyeket a bíróság a vád elbírálásakor számításba vett. Következésképpen a tanú tevékenysége fontosabb mint a tanú státusza. A tanú fogalmat széles értelemben kellene használni, ellentétben azzal, ami a PC-WI bizottság megbízásában szerepel (kizárólag a terhelő tanúra korlátozott fogalom), a Bizottság szerint a fogalomnak magában kellene foglalnia mind a védelem, mind a vád tanúit (lásd az európai Unió 95/C/327/04 . számú határozatát). A gyakorlatban bizonyos, hogy a megfélemlítések gyakran irányulnak a terhelő tanúkra, de elméletileg nem lehetetlen az sem, hogy a nyomás vagy fenyegetés által a rendőrség befolyásolja a védelem tanúit. Más olyan személyek, akik megfelelő információkat adnak ugyancsak bele kellene foglalni a funkcionális definícióba, például a terhelőtársat. A szakértők és a tolmácsok ugyancsak idetartoznak abban az intézkedésben, amikor úgy vélik, hogy ezek információkat birtokolnak, bár azt lehet állítani, hogy a szakértő inkább specifikus pontokról ad véleményt és hogy a tolmácsok tevékenysége csak az információk továbbítására korlátozódik, saját maguk nem birtokolják azokat. A "szakértő tanú" olyan személy, aki egy speciális területen fellelhető ismeretei miatt - például törvényszéki orvostan, pszichiátria vagy könyvelés - a bíróság vagy a felek által került megjelölésre azért, hogy az ügy bizonyos vetületeiről véleményt adjon.

41. A tanúk "megfélemlítése" különböző módokon történhet, de a cél azonos marad: kirekeszteni a vádlottal szembeni bizonyítékokat a kétségeknek köszönhető felmentés elérése érdekében, vagy inkább kivételesen a vádlott elleni bizonyítékok szolgáltatása elítélése érdekében. Az ajánlásban ez a fogalom képleteny módon került meghatározásra. A megfélemlítés irányulhat közvetlenül a tanúra, de közvetlen módon is, például a szülei vagy hozzátartozóira irányulóan is. A megfélemlítés kockázata emeli a bűncselekmény súlyosságát és "eredményessége" akkor a legnagyobb, amikor azt a szervezett bűnözés egy csoportja követi el. Az Ajánlás különleges fontosságot tulajdonít annak a megfélemlítésnek, mely azokban az esetekben történik, amikor a vádlottnak a tanú befolyásolására alkalmas hatalma van, főleg a szervezett bűnözés és más súlyos bűncselekmények, de a családon belüli vétségek esetén is. Hasonló helyzet állhat elő más zárt társadalmi csoportban is, nevezetesen az etnikai kisebbségekben, a zárt társadalmi intézményekben, például a börtönökben, a pszichiátriai intézetekben, az iskolákban.

42. A megfélemlítést gyakorló célja annak megakadályozása, hogy az igazság kiderüljön, így kikerülni a gyanút, a vád alá helyezést, az elítélést. A megfélemlítés a cselekmény elkövetésekor, vagy előtte, és főleg a cselekmény feltárása előtt történik. A megfélemlítés különböző formákat ölthet a körülmények és az érintett bűncselekmény szerint. Beszélhetünk olyan cselekményről, mely önmagában is bűncselekményt, a körülményekben rejlő megfélemlítésről, vagy közvetetről (mely harmadik személyre, főként családtagra irányul), vagy még inkább direkt és nyílt erőszakról, vagy egy csoport belső megfélemlítő hatalma által előidézett "körülvevő" fenyegetésről és egy csoporthoz tartozás eredményeként létrejövő cselekményről.

43. A Bizottság egyes tagjai úgy vélik, hogy a közvetett nyomás alatt kell érteni függő viszonyt és a tanúk erkölcsi korrupciójának más formáit is, de a Bizottság többsége szerint ez a megfogalmazás a kifejezés első jelentését megváltoztatja. A korrupció és a megfélemlítés szoros kapcsolatban állhatnak: különösen akkor, amikor a visszautasítás esetén az együttműködési "ajánlatot" a megtorló erőszak kíséri.

44. Az "anonimitás" fogalma azokat a tanúkat jelenti, akiknek személyazonosságát nem fedték fel. Egy tanú akkor anonim, amikor személyazonosságát a vádlott előtt elrejtik. A tanú

személyazonossága a védővel közölhető, feltéve, ha azt a védőnek titokként kell kezelnie, megbizonyosodván, hogy egyetlen vádlott sem rendelkezik olyan személyes ismeretekkel, mely feltárni engedni a vádlott és a tanú közötti ki nem mondott lehetséges kapcsolatokat. Következésképpen, a tanú nem anonim, ha egyedül bizonyos adatok maradnak titokban, például az aktuális lakcíme, vagy foglalkozása, de személyazonossága nyilvánosságra került.

45. Az "igazságszolgáltatással együttműködő" az Ajánlásban szűk értelemben használatos kifejezés: ezek a személyek ismerik a bűnöző csoportok felépítését és tevékenységét, ezek kapcsolatait más helyi vagy külföldi csoportokkal, akikkel szemben nyomozás folyt, vagy akiket bűncselekmény elkövetésében való részvétel miatt elítéltek (lásd az Európai Unió 95/C/327/04 . számú határozatát). Az ilyen személyek tanúvallomása alapvető a szervezett bűnözéssel kapcsolatos cselekmények többségében annak érdekében, hogy megszerezzék a szervezetek által elkövetett bűncselekményeket érintő bizonyítékokat. Az a személy, aki az igazságszolgáltatással együttműködik, az együttműködés fényében bizonyos védelmi intézkedésben részesülhet. ezek az előnyök eltérő formákat ölthetnek, így ez lehet speciális fegyház, tanúvédelmi programba való felvétel, anyagi elégtétel, stb.

Általános elvek

1. A szabad és megfélemlítés mentes vallomástételhez fűződő jog

46. Tanúvallomást tenni a büntető igazságszolgáltatás felhívására mindenek előtt régóta állampolgári kötelezettséget jelent valamennyi személy számára, kivéve, ha e kötelezettség teljesítése alól őket felmentették. Ezen törvényes kötelezettség tanúk általi tiszteletben tartása elvben feltétel nélküli. A bűnözés bizonyos típusai, mint a szervezett bűnözés vagy a családon belüli erőszak összefüggésében nem tagadható az, hogy a tanúk az elkövető vagy bűntársai megtorlásától tarthatnak. A büntető igazságszolgáltatásnak figyelnie kell a tanúk specifikus szükségleteire, kiknek a tanúvallomása gyakran döntő az igazság felderítése érdekében. A tanúvallomás tételére irányuló kötelezettség magánban foglalja az Állam azon kötelességét, hogy a tanúk számára garantálja kötelességüknek a fent említett kockázatok nélküli teljesítését. Ezt lehet az Állam olyan kötelezettségeként értelmezni, ami egyben a tanút megillető jog: a törvényhozásnak világosan ki kell fejeznie azt, hogy a tanú helyzete két egyidejű tényező összessége, tehát a tanúvallomás tételének kötelezettsége és jog arra, hogy e kötelezettségét minden beavatkozástól védve, kár keletkezése nélkül, s anélkül, hogy veszélyeknek lenne kitéve. Az Ajánlás magában foglalja a kifejezést: "szabadon és semmiféle megfélemlítő cselekménytől nem szenvedve"; világos, hogy a "szabadon" kifejezés számos lényegesebb fogalmat takar, mint a "megfélemlítés nélküliség" fogalma, de a jelen összefüggésben a kifejezés - egyebek mellett - "a megfélemlítésre irányuló cselekmények nélküliséget" is jelenti.

47. A tanúk ezen jogai elismerését az eltérő körülményekhez igazított intézkedéseknek kell kísérniük. Az államoknak különbséget kell tenniük a sérülékeny, vagy a potenciálisan veszélyeztetett tanúk között, és megfelelő eljárásjogi intézkedéseket vagy védelmi intézkedéseket és megfelelő képviselőt kell biztosítaniuk.

48. A bíróság előtt bizonyítékokat szolgáltatató szakértőknek joguk van ugyanarra a védelemre, mint ami a veszélyeztetett tanúkat megilleti, mihelyt fennáll annak veszélye, hogy nyilatkozataik vagy véleményük megfélemlítő cselekmény következményeképpen jogtalanul befolyásolásra kerültek.

2. Az Állam tanúvédelmi kötelezettsége

49. Amint az fentebb említésre került, a szabályok hagyományosan azt kívánják, hogy minden polgár állampolgári kötelezettségként tegyen tanúvallomást és működjék együtt az igazságszolgáltatással. A szervezett bűnözés megjelenése a modern társadalmakban megváltoztatta azokat a körülményeket, melyek között a fenti feladatot teljesíteni kell: a morális kötelezettség fordított a tanú személyes biztonságának gondja miatt. A tanú kötelezettsége átengedi a lépést az Államnak, hogy az megteremtse az őt védő intézkedéseket azért, hogy tanúvallomását teljes biztonságban tehesse meg (lásd a 70. szakaszt az Emberi Jogok Európai Bíróságának e pontot érintő álláspontjáról). Az itt ismertetett körülmények miatt bizonyos számú országban eljárásjogi és más védelmi intézkedéseket léptettek életbe. A sértettek megfélemlítése bizonyos országokban bűncselekménynek számít. Bizonyos igazságszolgáltatási rendszerekben teljes körű tanúvédelmi programot hoztak létre (pl.: Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Olaszország).

50. A tanúvédelem mindenek előtt a veszéllyel szembeni menedéket jelenti. Fontos, hogy az országok a felelős hatóságok pontosságával határozzák meg ezt a védelmet a büntetőeljárás minden egyes

fázisában. Az első felelősség a rendőrséget és/vagy azon speciális intézményeket terheli, akik a tanúkkal foglalkoznak. A védelmi intézkedések tartalmazhatják nevezetesen:

- a hatóságok utasítására a tanú címének titokban tartása
- a tanú gépkocsija rendszámának titokban tartása vagy módosítása
- a személyazonosság megváltoztatása
- pénzügyi segítség
- fizikai védelem
- ideiglenes vagy állandó lakóhely megváltoztatása

A tanú jogi képviselője ugyancsak fontos azért, hogy segítsen megérteni saját jogi helyzetét és megismerni azokat a gyakorlati intézkedéseket, melyeket az illetékes hatóságok a tanú védelme érdekében javasolnak.

3. A megfélemlítés büntetendővé nyilvánítása

51. A tanúk megfélemlítése történhet akár olyan cselekményekkel, melyek önmagukban nem tiltottak (ismételt telefonhívások, követés), akár olyan cselekmények útján, melyek önmagukban is tiltottak: erőszak, kényszerítés, fogva tartás, fenyegetés.

52. A megfélemlítés egyes országban büntetendő annak érdekében, hogy megakadályozzák az olyan cselekmények elkövetését, melyek nem esnek más bűncselekményi alakzatok alá (pl.: Dánia, Egyesült Királyság, Magyarország, Japán esetében). Ugyanakkor számos tagállamban élveznek a tanúk valódi védelmet anélkül, hogy ilyen bűncselekmény létezne. Így minden "beavatkozás" tiltott a tanú körül az Egyesült Királyságban és Cipruson különböző módokon: a tanú lebeszélése a vallomástételről erőszak vagy meggyőzés útján a common law szempontjából bűncselekménynek számít. Ezen kívül a tanú bíróság elé idézésének megakadályozása a büntető hatalom megsértésének nyilvánul. Magától értetődik, hogy a megfélemlítés valamennyi elképzelhető formáját a törvény által büntetendővé nyilvánítani (nullum crimen sine lege elve) és hogy a létező bűncselekmények, mint a tanú (vagy családja) élete és személyes biztonságának, az igazságszolgáltatás szereplői integritásának, vagy az igazságszolgáltatási hatóság (a bíróság megsértése) veszélyeztetése elegendőnek bizonyul. Ezalatt számos országban észlelték a megfélemlítésre irányuló cselekmények speciális módon történő büntetendővé nyilvánításának kísérletét.

4. A megfélemlítés eljárásjogi következményei

53. A megfélemlítés áldozata által tett tanúvallomás valódisága és hitelessége szigorú kétségeket vethet fel. Épp ezért a büntetőeljárásnak figyelembe kell vennie a megfélemlítésnek e nyilatkozatokra gyakorolt befolyását; az igazságügyi hatóságoknak meg kell adni a lehetőséget arra, hogy az ilyen vallomások egészét vagy egy részét ne vegyék számításba. Az Államoknak - a büntetőeljárás alapelvekkel, így különösen a bizonyítékok szabad értékelése elvével összhangban - meg kell teremteniük a lehetőséget először is a tanúvallomás eljárásjogi következményeinek korlátozására, amikor a tanú megfélemlítés alatt tette azt, másodsorban adott esetben megsemmisíteni a eljárást és új eljárást kezdeményezni, amikor a tanú megfélemlítésről ad számot és a hatóságok számára úgy tűnik, hogy az eljárás befolyásolásra került a megfélemlítés miatt.

5. Feljelentési és tanúvallomás tételi kötelezettség

54. A közönséges tanúknak - elvben ez bárki - kötelességük tanúvallomást tenni a bíróság előtt. Meghallgathatóak az eljárás előtt (a vizsgálóbíró, az ügyészség vagy a rendőrség által) és az eljárás tárgyalási szakaszában. Létezik ugyanakkor az eseteknek olyan sora, amikor bizonyos személyek visszautasíthatják a tanúvallomás tételét (kiváltság/mentesség); a mentesség esetén a legfontosabb az, hogy ne kelljen önmagát bűncselekmény elkövetésével vádolnia, vagyis jog a válaszadás megtagadására akkor, ha a válasz a tanút bűncselekmény elkövetésének vádjá alá helyezhetné. Más személyek szolgálati titokra hivatkozhatnak (személyes kiváltság). Az ilyen személyek első kategóriáját azok alkotják, akiknek abszolút kötelessége a hallgatás (ügyvédek, papok, orvosok), míg más személyek a második kategóriába tartoznak, akik ugyancsak a szolgálati titok megtartására kötelesek, bizonyos országokban kötelesek vallomást tenni, amikor őket a bíróság elé megidéztek. Ezek a banki alkalmazottak és a közhivatalnokok. Más országokban e kategória tagja megtagadhatják a tanúvallomás tételét, de a bírónak nem kötelessége e jogukról őket előzetesen tájékoztatni. A családtagok általában nem kötelesek vallomást tenni, de abban az esetben, ha elfogadják azt, hogy vallomást tesznek, kötelező őket a visszautasítás jogáról tájékoztatni. Számos országban (Hollandia, Ausztria, Törökország, Olaszország, Svédország, Magyarország, Dánia, Portugália, a svájci kantonok

többsége) a közeli hozzátartozók nem kötelesek vallomást tenni. A bíróságok azonban bizonyos különleges esetekben mégis kényszerítik őket erre. Bizonyos országokban (Egyesült Királyság, Ciprus és Kanada) a vádlott házastársa kifejezetten felmentett a vallomástételi kötelezettség alól. A tanúk anonimitása, azaz olyan tanúk vallomásainak felhasználása, akik - különböző indokokkal - anonimak kívánnak maradni, a 12. és 13. elvek miatt külön vizsgálendő.

55. Amikor a tanúkat a bíróság elé megidézték, kötelesek ott megjelenni, esküt és tanúvallomást tenni. Az egyik vagy másik kötelezettség teljesítésének megtagadása számos országban általában büntetendő és a tanú kényszeríthető annak megtételére. Például a megidézett tanú meg nem jelenése az Egyesült Királyságban az igazságszolgáltatás megsértésének minősül. Bár a tanúknak őszintén kell a kérdésekre választ adniuk, a kényszerítő eszközök eredménye relatív, s ezek nem alkalmazhatók olyan tanúkkal szemben, akik emlékezetvesztésben szenvednek, vagy akik kijelentik, hogy nem biztosak a korábban tett nyilatkozataikban. Mindemellett a tanú nem köteles az eljárás folyamán feltett kérdésre válaszolni, ha a válasz a bíróság szempontjából a tanú vád alá helyezésre alkalmas. Ezen kívül, bizonyos személyek, mint a gyermekek egy bizonyos életkorig, nem tehetnek eskü alatt vallomást. Bizonyos országokban, mint például Franciaország, a bíróság határozata teljes egészében alapulhat olyan vallomáson, melyet nem eskü alatt tettek, míg más országokban, mint Ciprus, ez lehetetlen. A tanúvallomás megtagadásának fentebb ismertetett jogához - például a "nemo tentur" elve, a szolgálati titok, vagy a családtag bűncselekménnyel való meg nem vádolása - bizonyos országokban más okokat is fűznek. Dániában például a tanúk megtagadhatják a vallomástételt, ha nekik, vagy családtagjuknak jó oka van arra, hogy tanúvallomásuk következményeképpen megfélemlítéstől vagy károkozástól tartson. Németországban a közeli hozzátartozók megtagadhatják a vallomás tételét a házastárs vagy a vádlott gyermekével szemben különösen szexuális bűncselekmények esetén.

56. Ha a tanú hamis vallomást tesz, úgy hamis tanúzást követ el, bár bizonyos országokban ez nem bűncselekmény, ha a tanúvallomást eskü alatt tették. Más országokban a hamis tanúzás vádja nem merül fel akkor, ha a kérdéses tanúvallomás visszavonhatatlanná válik, azaz, ha a bíróság előtt azt végig fenntartják. Ez azt jelenti, hogy a tanú büntetlenül hazudhat a rendőrség, sőt még a vizsgálóbíró előtt is. Általánosságban a tanú tényeket köteles közölni. A tanú véleménye nem képezi a bizonyítékok részét. Tanúvallomást kell tenniük azon tényeket illetően, melyeket észlelt és a bíróság megítélésére bízni mindannak értékelését, amit ő elmondott. E szabály egyetlen kivétele: a tanú véleménye bizonyítékként értékelhető, amikor a tanúvallomás olyan területet érint, amelyben a tanúnak szakmai vagy gyakorlati ismeretei vannak.

57. A kontinentális jogrendszerek többségében különbséget tesznek a tanú által szolgáltatott bizonyítékok és a vádlott nyilatkozatai között. A vádlottat nem lehet tanúként kihallgatni és nem köteles önmagát bűncselekmény elkövetésével vádolni: mind a nyomozás, mind a tárgyalás során a vádlott tehet olyan nyilatkozatokat, melyek nincsenek összefüggésben az igazsággal, vagy megtagadhatja a vallomástételt.

6. A tanúvallomás tételének egyéb eszközei

58. A tanúk a vádlottal a tárgyaló teremben történő szembesítéséből születő pszichológiai nyomás által is befolyásolhatóak. A tanúk védelmének hatékony biztosítása érdekében ajánlatos kikerülni azt, hogy a tanú a tárgyalóteremben jelen legyen ugyanabban az időben, mint a vádlott és engedélyezni kell számukra azt, hogy egy másik tárgyalóteremben tegyék meg tanúvallomásukat. Ami a tárgyalóteremből eltávolított vádlottat vagy tanút érinti, videolánc vagy más technikai eszköz használatával biztosítható az, hogy a felek követni tudják az eljárás menetét. Ezek az intézkedések szükségesek annak érdekében, hogy a tanút a vallomás tétele alatt a stressztől és a szükségtelen megzavarástól megkímélik; úgy kell tehát az eljárásokat megszervezni, hogy minden lehetséges eszközzel kikerüljék az igazság felderítésére ártalmas befolyásolást, pontosabban, elkerülni a veszélyét a tanúvallomás tételéről való lebeszélésnek (a videoláncot illetően lásd a 116. pontot).

59. A tanú személyes adatai titokban tartásának szükségességét számításba véve bizonyos országokban már módosították az eljárási szabályokat. Németországban például a büntetőeljárás törvényt érintő korábbi módosítás (68.§) lehetővé teszi a tanú számára személyazonosságának és lakcímének titokban tartását az eljárás tartama alatt, ha az őt fenyegető veszély igazolásra került. Bizonyos esetekben olyan okok léteznek, amelyek feltételezni engedik azt, hogy ha a tanú személyes adatai (állandó vagy ideiglenes tartózkodási helye) felfedésre kerülnek, a tanú illetve hozzátartozói élete, szabadsága, egészsége veszélybe kerül, egy olyan tanú számára, akinek személyi adatait megváltoztatták - különösen a beépített ügynökök esetén az akció befejezését követően -, lehetővé kell tenni azt, hogy az új és a megelőző személyazonosságot érintő adatokat ne hozza a védelem tudomására. Az ilyen esetekben a személyazonosságot illető dokumentumokat nem lehet az iratokhoz

csatolni és a védelem számára hozzáférhetetlenné kell tenni olyan hosszú időre, ameddig a kockázat létezik. Amennyiben ezek az intézkedések a tanúvédelem biztosítása terén elégtelennek bizonyulnak, lehetővé tehetik a tanú számára azt, hogy a tárgyaláson ne jelenjenek meg, ebben az esetben a nyomozás során tanúkihallgatást végző rendőrségi alkalmazottnak kell megjelennie a bíróságon azért, hogy számot adjon az általa összegyűjtött információkról. Ezen kívül a nyilvánosság vagy a tanú kihallgatása alatt a vádlott kizárható a tárgyalóteremből. Ausztriában a büntető eljárási törvény korábbi módosítása (az új 166. §) a tanúk védelmét érintő bizonyos intézkedéseket léptetett hatályba, megengedve nevezetesen a tanú személyes adatainak az iratokban oly módon történő rögzítését, hogy az ne legyen a nyilvánosság számára ismert. A tanú első kihallgatása során személyei adatai közlésekor kijelentheti, hogy állandó lakóhelyétől eltérő címei vannak.

7. A felelős személyek speciális képzése

60. A tanúk kihallgatása az igazságszolgáltatáson belül dolgozóktól még a legjelentéktelenebb ügyekben is képességeket és érzékenységet igényel. Amikor a megfélemlítés hatása alatt álló tanúk a tanúvallomás esetleges következményeitől félnék, számításba kell venni a kihallgatás egyéb eszközeit: a kérdéseket kíméletesen és finoman kell feltenni, a légkörnek a lehető legnyugodtabbnak kell lennie. Ha az ellen-kihallgatás a fent említett illetékes személy felügyelete alatt zajlik, úgy e személynek ügyelnie kell arra, hogy az ellenséges kihallgatás ne legyen eltűrve. Bizonyos tanúk, például a gyermekek érzelmi reakciója speciális kommunikációs technikákat igényel. A gyermekek kihallgatásával megbízott személyeknek gyakran támadnak amiatt nehézségeik, hogy a kihallgatott gyermekek meglepődnek azon, hogy egy felnőtt nem tudja előre az általa feltett kérdésre a választ. A gyermekek azt hiszik, hogy annak a személynek, aki őket kihallgatja, egyáltalán nincs szüksége ezekre az információkra.

61. Az érzelmi síkon összetett ügyekben, mint a gyermekekkel való rossz bánásmód vagy a házastársi erőszak esete, ajánlatos lenne a kihallgatások során specialistákat, úgy mint pszichológusokat, vagy speciálisan képzett személyeket alkalmazni. Ez ugyanakkor gyakorta lehetetlen. Annak érdekében, hogy az igazságügyi hatóságok keretein belül tevékenykedő, a sérülékeny tanúkkal foglalkozó személyek megszerezzék a szükséges képesítést és érzékenységet lehetővé - és kötelezővé - kell tenni a rendszeres képzéseken való részvételt. Ezen személyeknek nemcsak használniuk kell naponta ezen ismereteiket, hanem ezen kívül az is fontos, hogy szabályos időközönként emelni tudják képességeiket.

62. A képzésnek alkalmasnak és nyitottnak kell lennie a tanúk különböző kategóriájára (gyermekek, házastársak, stb.) és a különböző bűncselekmények (szexuális bűncselekmények stb.) függvényeképpen kellene nyitottnak és felépítettnek lennie. Szükséges lehet ugyanakkor a hozzátartozók között különbséget tenni a tanúk bizonyos csoportjai különleges szükségletei szerint, mint a különleges igényű gyermekek vagy a szellemi fogyatékosok. Jelezni való, hogy az elmúlt évek jelentős haladásai e területek bizonyos részein, különösen a gyermekek és a szexuális bűncselekmények áldozatai kihallgatása során befejeződtek.

A szervezett bűnözés kapcsán alkalmazandó intézkedések

8. A megfélemlítés elleni harc érdekét szolgáló speciális eljárási szabályok szükségessége

63. Számításba véve a bűncselekmények súlyosságát és a szervezett bűnözői csoportok fenyegető hatalmát, ajánlott az Államok számára a szervezett bűnözéssel szembeni intézkedések kidolgozása során a tanúk megfélemlítésével kapcsolatos problémákkal való szembenézés érdekében specifikus eljárási szabályok elfogadása. E specifikus intézkedések számos országban a szervezett bűnözésre korlátozottak. A Bizottság ugyanakkor úgy vélte, hogy bizonyos különösen súlyos ügyekben ezen intézkedések úgy is alkalmazhatóak lehetnének, hogy a fenti kategóriákat nem emelik ki. Pl. az Államok tanulmányozhatnák a tanú személyi adatainak a vádlott elől való elrejtésének lehetőségét vagy szükségességét. Bizonyos országokban már elfogadtak az anonim tanúkra vonatkozó intézkedéseket és/vagy olyan technikai megoldásokat, amelyek megnehezítik a tanú azonosítását.

64. Bizonyos specifikus intézkedések, úgymint a tanú személyazonosságának bármilyen módon történő eltitkolása a vádlottnak a tanú kihallgatására irányuló jogával összeegyeztethetetlennek értékelhető. A védelem jogait az eljárás teljes tartama alatt tiszteletben kell tartani. Abban az esetben, ha a tanúvallomás tétel kizárólag a védő jelenlétében történik, vagy videofelvételen kerül rögzítésre, mely alkalmas a tanú anonimitásának megőrzésére, a védelem számára megfelelő lehetőséget kell biztosítani az eljárási törvényben arra, hogy a tanúvallomást megcáfolja.

Ugyanakkor bizonyos körülmények között, amikor az ügy a szervezett bűnözés területén súlyos

cselekményt jelent és ha a tanú élete vagy szabadsága veszélyben van, egyensúlyba kell állítani a védelem jogait a tanú jogaival és az Állam igazságszolgáltatási feladatával. az Ajánlás aláhúzza a társadalom érdekei és a védelem jogai közötti egyensúly megtalálásának fontosságát, összhangban az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlatával.

9. Speciális eljárási intézkedések

65. Az Ajánlás a speciális intézkedések néhány típuspéldáját terjeszti elő, melyeket a Tagállamok tanulmányozhatnak. a tanúvallomásnak a vizsgálati szakban történő rögzítése sikeresen szegheti kedvét a bűnözői csoportoknak a tanú érdekei elleni kártékony cselekmények elkövetésétől. Ennél fogva a szervezett bűnözés esetében ajánlott az, hogy az eljárási törvény a vizsgálati szakaszban tett tanúvallomást olyanként ismerje el, mint amely bizonyítékot a bíróság előtt terjesztettek elő, főleg akkor, ha a tanú meghalt, eltűnt, vagy ha a teljes tanúvallomásnak az eljárás során való megismétlését abszolút mértékben lehetetlenné tevő váratlan események következnek be. Ezen kívül a vizsgálati szakban összegyűjtött ilyen vallomások bizonyos feltételek melletti korlátozott felhasználása elfogadott a tárgyalóteremben azért, hogy lehetővé tegye azon tanú ellen-kihallgatását, aki visszatért korábbi kijelentéseihez, sőt, a bírósági eljárást megelőzően tett tanúvallomás igénybevételének, mint bizonyíték-elemnek elfogadhatónak kell lennie akkor, amikor a tanú a bíróság előtti meg nem jelenés kedvezményét élvez valóságos és súlyos veszély miatt, mely saját vagy egy harmadik személy életére nehezedik. Mindezekben az esetekben a védelemnek a tanúvallomás vitatására irányuló jogát a vizsgálati szakaszban kell biztosítani. Az eljárási törvények általános módon lehetővé tehetik a tanú valódi személyazonossága fel nem fedését vagy azoknak az eljárás során a lehető legkésőbbi időben való nyilvánosságra hozatalát. Elképzelhető ugyancsak a tárgyaláson való részvétel korlátozása kizárva pl. a sajtót és/vagy a nyilvánosságot az eljárás egy részéről vagy teljes egészéről. Ugyanakkor a Tagállamok bizonyos számának alkotmányos elvei nem tesznek lehetővé ehhez hasonló korlátozást az Emberi Jogok Európai Egyezménye nyilvános eljáráshoz fűződő jogot elismerve, hogy a "tárgyalóterembe való belépés a sajtó és a nyilvánosság számára megtiltható az eljárás egy részére vagy annak teljes tartamára erkölcsi érdekből, demokratikus társadalmakban társadalmi vagy nemzetbiztonsági érdekből, amikor a fiatalok érdekei vagy a felek magánéletének védelme azt megkívánja, vagy az intézkedést a bíróság szigorúan szükségesnek ítélte, amikor bizonyos speciális körülményekben a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekei sérelmét eredményezheti" (Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk 1.§)

10. és 11. A tanú anonimitása - Igazolás és az anonimitás feltételei

66. A jelen Ajánlás a tanú anonimitásával is foglalkozik, mint a szervezett bűnözés elleni harc specifikus intézkedésével. Az Ajánlás olyan szabályok megalkotását veszi célba, melyek képesek garantálni azt, hogy a tanú anonimitása nem vonja maga után az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéletével való ellentétet. A 10. és 11. elv kettős megközelítést javasol:

- i. autonóm igazságszolgáltatási eljárást létrehozni kevéssel a nyomozati szakaszt követően annak érdekében, hogy igazolásra kerüljön a feltételek fennállta, ellensúlyozni a védelmet ért fogyatékossgot és megszüntetni azon veszélyeket, melyeket az anonimitás hordoz magában;
- ii. felsorolni azt a két alapvető feltételt, amelyeket az illetékes igazságügyi hatóságoknak vizsgálnia kell.

A Bíróság vonatkozó joggyakorlata

67. Mielőtt e két kérdéshez jutnánk, szükségesnek látszik az Emberi Jogok Európai Bíróságának az anonim tanúkra vonatkozó alapvető határozatainak ismertetése.

A Lüdi ügyben, melyben a helyi bíróság a vádlottat két anonim tanú vallomása alapján ítélte el olyan módon, amikor a bizonyítékok ezen elemeinek felhasználása a védelem jogait korlátozta azon a ponton, hogy nem lehetett megállapítani, a vádlott a tisztességes eljárás kedvezményezettje volt-e, a Bíróság úgy vélte, hogy a vádlott az anonim tanúkhöz írásban kérdéseket intézhetett volna, ha azt az eljárás során kérte volna. Ez a lehetőség nem helyettesíti a terhelő tanúknak az eljárás során való közvetlen kihallgatásához fűződő jogot. Pontosítva, a kérdések természete és súlya, amelyek feltehetőek ilyen vagy olyan módon korlátozhatóak az ügy körülményeiben a tanú anonimitásának megőrzésére irányuló határozat miatt. Nem ismerve a tanú személyazonosságát, a védelem csaknem legyőzhetetlen akadállyal találta magát szemben: meg volt fosztva olyan elengedhetetlen információktól, mely lehetővé tette volna számára a tanú hitelességének ellenőrzését és azt, hogy a tanúra vonatkozóan fennálló kétségeinek hangot adjon.

68. A Kostovski ügyben a Bíróság úgy határozott (42. §): "Ha a védelem nem ismeri az alany

személyazonosságát, akit megpróbál kihallgatni, olyan adatoktól fosztja meg magát, melyek lehetővé tennék számára annak megállapítását, hogy a személy elfogult, ellenséges vagy a bizalomra érdemtelen. a vádlottat terhelő tanúvallomás vagy más nyilatkozat minősülhet hazugságnak vagy eredményezhet egyszerű hibát, a védelem ezt nem igen bizonyíthatja, ha nincs azon információk birtokában, melyek eszközöket szolgáltatnak számára a vallomást tevő hitelességének ellenőrzésére vagy arra, hogy a fennálló kétségeinek hangot adjon. Az ilyen szituációkkal járó veszélyek érzékelés alá esnek."

69. Az anonim tanúkra vonatkozó legújabb ítéleteiben a Bíróság figyelmesen megvizsgálta és megerősítette saját korábbi joggyakorlatának bizonyos elveit, amelyek szerint a Konvenció nem zárja ki a vizsgálati eljárás alatt olyan források számbavételének lehetőségét, mint az anonim tanúk. Nyilatkozatainak az elítéléshez a bíróság által történő későbbi felhasználása ugyanakkor a nehézségek egész sorát veti fel az Egyezmény szempontjából. Mindazonáltal, magától értetődően kiténik a Kostovski ügyben hozott ítéletéből, hogy ez a felhasználás nem minden esetben összeegyeztethetetlen az Egyezménnyel.

A Bíróság elismerte még pontosabban, hogy a 6. cikk nem kívánja meg kifejezetten, hogy a tanúk érdekei általában és azon sértettek érdekei, akik tanúvallomás tételére lettek felkérve számításba legyenek véve. Ugyanakkor azon személy élete, szabadsága, biztonsága, aki szerepet kap, éppúgy felveti az Egyezmény 8. cikkének alkalmazási területét, mint más érdekek. a tanúk és sértettek ezen érdekei elvben védelmezettek az Egyezmény más rendelkezései által, azok által, melyek magukban foglalják azt, hogy a Szerződő Feleknek saját büntető eljárásaikat olyan módon kell megszervezniük, hogy ne tegye ki a tanúkat indokolatlan veszélyeknek. Ebben az összefüggésben a tisztességes eljáráshoz való jog egyben megkívánja azt is bizonyos különleges ügyekben, hogy a védelem és a tanúk, illetve a sértett tanúk érdekei között egyensúly legyen.

70. A Doorson ügyben az amszterdami bíróság úgy határozott, hogy az anonim tanúk személyazonosságát nem fedi fel a védelem előtt, számításba véve nyilatkozataik összegyűjtésének szükségességét, megvédve őket a kérelmező részéről történő esetleges megtorlástól.

A körülmények olyanok voltak, hogy a tanúk anonimitása megőrzésére számtalan indok állt fenn. A bíróság ezen határozata a védelmet olyan nehézségek elé állította, melyeknek rendes esetben hiányozniuk kellene a teljes büntetőeljárásból. A Bíróság nem állapította meg az Egyezmény megsértését, mert véleménye szerint azok a nehézségek, amelyeket a védelem elszenvedett, kielégítő módon ellensúlyozásra kerültek azokon a módokon, amelyeket az igazságügyi hatóságok a vizsgálatok során alkalmaztak.

71. Az alkalmazott eljárás a következő volt: az anonim tanúkat a vizsgálati szakaszba hallgatták ki a védő ügyvéd jelenlétében vizsgálóbíró előtt, aki ismerte személyazonosságukat, míg a védelem előtt ez utóbbi nem került feltárásra. A vizsgálóbíró feljegyzett minden olyan körülményt, amely később lehetővé teszi a bíróság számára, hogy a tanú hitelességét illetően követ

keztetések vonjon le. A védő nem csupán jelen volt, de lehetősége volt a tanúk felé olyan kérdések feltételére is, melyek a védelem érdekében álltak, kivéve azokat, amelyek a tanú személy adatai feltárását segítették volna, s a tanúk minden kérdésre válaszoltak. Ezen kívül a tanúk olyan fényképekről azonosították a vádlottat, melyeken a vádlott felismerte saját magát. Az anonim tanúk a vádlott fizikumára és ruházatára vonatkozó leírást is adtak.

72. A Bíróság úgy vélte, a lefolytatott eljárás a védelem számára elégséges lehetőséget biztosított a tanúvallomások megcáfolására és megpróbálta kétségbe vonni a vallomások hitelességét a bíróság előtt. Emlékeztett ugyanakkor a bíróság arra, hogy az alkalmazott intézkedésekkel a védelmet ért hátrányok ugyan kielégítésre kerültek, de az elítélés nem alapulhat kizárólag vagy meghatározó módon anonim vallomásokon. A Doorson ügyben nem ez volt az eset, mert az amszterdami bíróság a bizonyítékok számos elemét találta meg, melyek önmagukat is megerősítették.

A holland példa

73. A Kostovski ügyben hozott ítélet következtében 1994-ben a tanúvédelemre vonatkozó új rendelkezéseket iktattak a büntetőeljárás törvénybe. Ezek az intézkedések a bíróság fent említett Doorson ítéletében az Egyezménnyel összeegyeztethetőnek ítélte azzal, hogy egyetlen elítélés sem alapulhat kizárólagosan vagy meghatározó módon az anonim tanúk által szolgáltatott bizonyítékokon. szükségesnek tűnik a holland törvényhozás bizonyos részleteinek ismertetése. Ezen rendelkezéseket tekintve a tényleges eljárást megelőzően a tanút a rechter-commisaris hallgatta ki, azaz a vizsgálatért felelős igazságügyi hatóság. Ez a vizsgálati szakaszban egy autonóm eljárást jelent, melynek során a tanú személyazonossága sem a vádlott, sem a védő előtt nem került feltárásra. A védelemnek joga van a bíró elé terjesztve kérdéseket feltenni, s a bíró határoz arról, hogy a kérdés elfogadható-e és hogy a tanú számára az arra való válaszadást engedélyezi-e.

74. Ezt az eljárást csak a tanú vagy az ügyész kérheti, ha a körülmények arra engednek következtetni,

hogy a nyilvános tanúvallomás a tanú vagy harmadik személy életét, egészségét vagy személyes biztonságát veszélynek teszi ki.

A vizsgálóbírónak, az egyetlennek, aki a tanú személyazonosságát ismeri, az anonimitás engedélyezésére vonatkozó határozat hozatala előtt meg kell vizsgálnia a tanú hitelességét és hírnevét. Ha az anonimitást engedélyezték a tanú számára, a tanúnak esküt kell tennie s fel kell őt menteni a bíróság előtt megjelenés kötelezettsége alól. a megtett vallomás a bíróság előtt elfogadhatónak nyilvánítható, feltéve, hogy a védelemnek megfelelő lehetősége volt az ellentmondásra és a tanú kihallgatására. Ugyancsak módosították a bizonyítékokra vonatkozó szabályokat kikerülve azt, hogy a kizárólag anonim tanú vallomásra alapított ítélet legyen kihirdetve. A védelem fellebbezési joggal rendelkezik a rechter-commisaris anonimitást engedélyező határozatával szemben. Ez az eljárás csak a szervezett bűnözés vagy más súlyos bűncselekmények esetén alkalmazható. A beépített ügynökök ugyancsak az anonimitást élvezve tehetnek vallomást, amikor fenyegetés vagy megfélemlítés veszélyével találják magukat szemben.

Az Ajánlás által javasolt ellenőrzési mechanizmus (ld. 66. cikk i. pont)

75. Az Emberi Jogok Európai Bírósága fent említett joggyakorlatának fényében, számításba véve a holland törvényhozást is, a jelen szöveg olyan független igazolási eljárást ajánl, mely képes jóhiszeműen és eredményesen helyettesíteni a vádlottat és védőjét azért, hogy rávilágítson minden olyan körülményre, mely képes komoly módon befolyásolni a hitelességet, pl. az anonim tanú hitelességét. Ezt a mechanizmust nem közvetlenül a vádlott vagy a védő, hanem az illetékes igazságügyi hatóság gyakorolja. az ilyen eljárás kidolgozása különösen fontos akkor, amikor fennáll a veszélye annak, hogy a bíróság ítélete széles mértékben olyan bizonyítékokon alapul, melyeket az anonim tanúk szolgáltatottak még akkor is, ha e vallomás nem az egyetlen bizonyítékot jelenti is.

76. Annak érdekében, hogy az ellenőrzési mechanizmus megfelelően működjék, fontos az alábbi megkülönböztetéseket tenni, noha a felsorolás nem kimerítő:

i. folyamatosan őrködni kell a védelemnek a vád által összegyűjtött bizonyítékokra vonatkozó lehető legszélesebb információszerezési joga és a tanú személyazonosságának eltitkolása, elrejtése közötti egyensúly fenntartásán;

ii. a tanú anonimitása elrendelése iránti kérelmet általában az igazságügyi hatóságnál kell az ügyésznek benyújtania és erről a vádlottat és védőjét értesíteni kell;

iii. biztosítani kell a vádlott és védője számára, hogy kifejthessék saját véleményüket és hogy kérdéseket tegyenek fel a tanú múltjára vonatkozóan;

iv. a tanú múltjára vonatkozó titkos nyomozást olyan független bírónak/ügyésznek kell lefolytatnia, aki az alapeljárásban nem vesz részt, valamint az eljárás alatt lehessen kérdéseket feltenni e nyomozás tárgyára és körülményeire vonatkozóan, nevezetesen azon garancia szempontjából, hogy a vádlottal szembeni elfogultság nem létezik;

v. a független bíró/ügyész a tanú hitelességére vonatkozó megállapításait azon részben rögzíti, ahol a tanú szubjektív hitelessége és a tanúvallomás valóságtartalma kapcsán kétségek merültek fel;

vi. a vádlottnak és védőjének legyen joga arra, hogy kifejtsék véleményüket azon határozat kapcsán, amely nem tartalmazza azon személyek nevét, akik általuk ismertek abban az esetben, ha e körülmény befolyásolhatja a bíróságot a tanú anonimitása elrendelése vagy fenntartása tárgyában hozott határozata során.

77. Mint ahogyan az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlatából ered, legalább a felek meghallgatását követően a bírónak három alapfeltételt kell vizsgálnia az anonimitást engedélyező határozat meghozatala előtt: az első alapvető feltétel, hogy a tanú élete vagy biztonsága komolyan fenyegetett legyen; ha a tanú beépített ügynök, az anonimitás lehetővé teszi számára a jövőbeni vallomástételt (Lüdi ügy 1992.). A második feltétel az, hogy a szolgáltatott bizonyíték jelentős legyen, a harmadik pedig az, hogy a tanú hitelesnek tűnjön.

12. Egyéb intézkedések

78. Arra az esetre, ha az anonimitást nem lehet engedélyezni, vagy ha nem tudják a tanút megfelelő módon védelmezni, az Ajánlás azon más védelmi intézkedésekkel is foglalkozik, melyek arra szolgálnak, hogy a tanú azonosítását a védelem számára nehezzé vagy lehetetlenné tegye, pl. arcának, hangjának elváltoztatásával akár a tárgyalóteremben való jelenléte, akár az audiovizuális felvétel elkészítése során. ezen kiegészítő intézkedések ne legyenek aránytalanok és a védelem jogai tiszteletben tartása gondja kapcsán hozott igazságügyi határozat tárgyát kellene hogy képezze. Ezen intézkedéseknek elfogadottnak kell lenniük bizonyos olyan országokban, akik ismerik az alkotmányos rend problémáit vagy más problémákat azért, hogy a kifejezés szűk értelmében vett

anonim tanúvallomást lehetővé tevő intézkedések bevezetésre kerüljenek.

13. A tanúk anonimitás - A megerősítés szükségessége

79. A jelen ajánlás elismeri, hogy az elítélés nem alapulhat sem kizárólag, sem meghatározó mértékben olyan bizonyítékon, melyet az anonim tanúk szolgáltatottak. amikor abban a kérdésben kell határozni, hogy az anonimitást engedélyezni kell-e vagy sem, feltétel az, hogy más helyettesítő bizonyítékokat is vegyenek számításba. Ha úgy tűnik, hogy a bizonyítékok más eleme nem áll rendelkezésre az érintett anonim tanú által szolgáltatott bizonyíték megerősítésére, úgy választani kell annak lehetősége között, hogy az eset nem kerül a bíróság elé, vagy a között, hogy a tanú anonimitása elutasításra kerül. Ha a tanú anonimitása már engedélyezett és ha az ítélet kizárólag az anonim tanú vallomásán alapulna, a bíróságnak a vádlottat fel kell mentenie.

14. Tanúvédelmi programok (általános szempontok)

80. A tanúk vagy fő tanúk védelmi programjai azon tanúkra vagy az igazságszolgáltatással együttműködő azon személyekre alkalmazandóak, akiknek a védelemre szükségük van. Ilyen programok léteznek bizonyos országokban, mint Olaszországban, az Egyesült Államokban, Kanadában, Törökországban (kizárólag terrorizmus esetén) és az Egyesült Királyságban.

81. A kis országokban gyakorlatilag lehetetlen eltüntetni a bűnözői csoportok elől a személyek adatait. azért, hogy eredményesen tudják végrehajtani a tanúvédelmi programokban érintett személyek védelmét, őket egy másik országba kell elküldeni. ez a kérelmező és a kérelmezett állam közötti kooperációt kívánja meg, mely viszont nincs egészen lefedve az alkalmazott nemzetközi szerződések által (ld. Ajánlás 30. §)

82. A tanúvédelmi programok ugyanakkor számos hátrányt is jelentenek. Számos tanú kihasználja új személyazonosságát a hitelezők elől való elmenekülésre vagy új bűncselekmény elkövetésére. Ezen kívül e programok a korrupció érzékeny területei. Például a Németországban életbe léptetett program erősen ellenzett.

15. Védelmi módszerek (néhány nemzeti példa)

83. Az 1991. évi törvénnyel létrehozott olasz program, mely a pentiti-k, a maffia bűnbánó tagjai (mint az igazságszolgáltatással együttműködők) saját vagy családjuk élete biztonsága elleni fenyegetéssel, megfélemlítéssel szembeni védelmét szolgálja. Ezen kívül a program a pentiti-eket az igazságszolgáltatással való együttműködésre bátorítja. Felállítottak egy "Központi Bizottságnak" nevezett speciális szervezetet is, mely egy államtitkárból, a szervezett bűnözés problémájára specializálódott két magiszterből és a tanúvédelem területén járatos öt alkalmazottból tevődik össze. A Bizottság hatáskörébe tartozik annak megállapítása, vajon a védelem kedvezményét élvező személyek megfelelnek-e az előírt feltételeknek. Az ügyész által indokolt kérelmeket, így a védelem természetét és tartamát esetenként kell vizsgálni figyelembe véve az adatok felfedése által okozott kockázatokat is. A törvény meghatározza a fenyegető veszély fontossága és jellege meghatározásakor figyelembe veendő veszélyeket, így a már engedélyezett védelmi intézkedéseket és azon okokat, amelyek miatt az intézkedések alkalmazhatatlannak bizonyultak. Az ügyésznek vizsgálata során fontosságot kell tulajdonítania annak a közreműködésnek, melyet a tanú nyit, vagy nyithat a vizsgálati vagy a bírósági eljárás számára.

84. A speciális szervezetek és a pentitik közötti tárgyalási jegyzőkönyvön alapuló program kedvezményekről rendelkezik, mint a személyazonosság megváltoztatása és az országban vagy külföldön titokban tartott helyre való eljuttatás kedvezményéről. az érdekelt megválaszthatja lakóhelyét egy megbízható személynél vagy egy rendőrségnél. A fogva tartottak a börtönben időlegesen átszállíthatóak egy másik intézménybe. A különböző fokozatú szabadságvesztés büntetések helyettesítése ugyancsak engedélyezhető. Lehetséges a "biztonsági útlevél" időleges használata és számos más lehetőség van a személyes kapcsolatok megváltoztatására is.

85. A védelem lehet folyamatos vagy ideiglenes és meg is lehet azt szüntetni, ha a feltételeket nem tartották tiszteletben. A családtagok ugyancsak részesülhetnek a kedvezményekben. A gyakorlatban bizonyos problémák jelentkeznek a védelem jogait illetően főleg akkor, ha a tanúvédelmi program végrehajtásáért felelős rendőri szerv részt vesz a nyomozásban is. E két tevékenységnek tisztán el kell különülnie és különböző szervezetek kell hogy azokat gyakorolják (mint az Amerikai Egyesült Államokban). Ma a speciális védelmi programot a belügyminiszter rendelete által létrehozott, a Biztonsági Főosztály keretén belül működő Központi Iroda gyakorolja a pénzügyminiszter egyetértésével, aki meghatározza a támogatásokat. A maffia ügyekben a programot egy speciális

szervezett végzi.

86. Az Amerikai Egyesült Államokban az igazságügy miniszter intézkedik a tanú vagy a potenciális tanú lakóhelyének megváltoztatásáról vagy más védelmi intézkedésről a szervezett bűnözés tevékenységének feltárására vagy más súlyos bűncselekményre irányuló hivatalos eljárás esetén. Hasonló intézkedések alkalmazhatóak a tanú vagy a potenciális tanú családja és más olyan személyek érdekében, akik szorosan kötődnek hozzájuk. Ilyenek pl. az új személyazonossági dokumentumok (hivatalos névváltoztatással együtt), lakás biztosítása a tanú számára bútorai, más személyes vagyontárgyai elköltöztetése az új lakóhelyre, helyettesítő jövedelem időleges folyósítása számukra azért, hogy létfenntartásuk biztosítva legyen, segítség új munkahely megtalálásához, vagy más szükségesnek ítélt szolgáltatása, mely segítséget ad ahhoz, hogy képesek legyenek szükségleteikről gondoskodni.

87. A tanúvédelmi programot az Amerikai Egyesült Államokban a szervezett bűnözés elleni harcról szóló 1970. évi törvény, melyet az 1984. évi törvény módosított, hozta létre. E törvények fő célja az volt, hogy lehetővé tegye az igazságszolgáltatás számára a tanúvallomások felhasználását a súlyos bűncselekményeket elkövető bűnözői szervezetekkel szemben, biztosítva a tanúk számára a megtorlásokkal szembeni elengedhetetlen védelmet. Mivel e szervezetekbe kivételesen nehéz beépülni, elengedhetetlen megszerezni bizonyos tagjaik együttműködését azért, hogy a vezetőik ellen folyó nyomozást eredményessé tegye. A védelmet nem lehet engedélyezni, ha a következő feltételek nem álltak be:

- a) a tanúnak döntő fontosságúnak kell lennie egy specifikus ügyben, fontosnak kell lennie az igazságszolgáltatás számára
- b) az ügynek szervezett bűnözői tevékenységgel vagy súlyos bűncselekménnyel kell összefüggésben lennie
- c) világos indoka kell legyen annak, hogy vallomása következtében a tanú élete veszélyben van vagy lesz
- d) a tanú védelmét biztosító programnak nincs alternatívája
- e) a tanúvallomás fontossága meghaladja annak a kockázatát, ha a tanú a nyilvánosság számára jelen van.

Ami annak kockázatát illeti, hogy a tanú a nyilvánosság előtt megjelenik, program potenciális résztvevői egy felvételi eljárás keretében pszichológiai vizsgálaton esnek át. E vizsgálat, ámbár nem feltételez előre meghatározott eredményeket, annak a kockázatnak a vizsgálatát teszi lehetővé, hogy a tanú az új lakóhelyre történt átszállítását követően részt vesz-e bűnözői, erőszakos vagy más cselekményben. Lehetővé teszi ugyancsak annak megállapítását, vajon bizonyos típusú tevékenység (pl. kábítószer élvezet, mentális egészség) szükséges-e ahhoz, hogy új lakóhelyén sikerüljön megállnia a lábán. Amennyiben a tanúvédelmi programba történő felvételre vonatkozó valamennyi információ számításba vételét követően a határozat az, hogy a tanú személye jelentősebb kockázatot jelent a társadalom számára, mint a tanúvallomás, akkor a tanú nem kerül felvételre a tanúvédelmi programba. Ez utóbbiak elkülönítésre kerülnek az olyan ismert személyektől, akik számukra veszélyt jelentenek; speciális közlekedési eszközöket vehetnek igénybe, amikor a bíróságra mennek tanúvallomást tenni; fogva tartási helyüket nem közlik azon személyekkel, akik keresik őket. A program kifejezett módon előírja, hogy a kedvezményezett nem hághatja át a gyermekvédő intézkedéseket és nem csaphatja be hitelezőit.

88. Az amerikai tanúvédelmi program a törvény eredményes szervezetének bizonyult. A védett tanúk vallomásai lehetővé tették a főbb szervezett bűnözői csoportok több ezer tagjának elítélését. A program sikerének másik indoka azon tanúk száma, akik a program által biztosított védelem miatt fogadták el az együttműködésre tett ajánlatot. A programban részt vevők közel 95%-a tagja volt olyan bűnszervezetnek, amellyel szemben az együttműködést elfogadták. A program társadalmi újra beilleszkedési eredménnyel is bír, mert úgy becsülték, hogy a részt vevők csupán 17-23 %-a vált visszaesővé azután, hogy őket új lakóhelyre költöztették. A program éves költsége közel 73 millió USD.

89. Kanadában a tanúvédelmi programról szóló törvény (C-78/1995) 1996. június 20-án lépett hatályba, így törvényes alapot teremtett annak a programnak, mely 1984. óta működött a gyakorlatban a Kanadai Királyi Csendőrség irányítása alatt. Ez a program védelmet biztosít azon tanúk és informátorok, ezek szülei és hozzátartozói számára, akik a törvény végrehajtásában való részvételük miatt veszélyben vannak. a védelmi intézkedések magukban foglalják a lakóhely megváltoztatását, lakáskiutalást, személyazonosság megváltoztatását, e célok érdekében tanácsadást és pénzügyi segítségnyújtást azért, hogy a védett személy biztonságát garantálják, beilleszkedésüket megkönnyítsék, lehetővé tegyék számukra a szükségleteikről való gondoskodást. A programot létrehozó törvény bűncselekménnyé nyilvánította a védett vagy korábban védett személy lakóhelyére, személyazonosságának megváltoztatására vonatkozó minden információ direkt vagy indirekt tudatos

nyilvánosságra hozatalát.

16. Az igazságszolgáltatással együttműködő személy és a védelmi program

90. Ha az igazságszolgáltatással együttműködő (ld. 45. pontot) a tanúvédelmi programba befogadásra került, úgy a program szerinti általános intézkedések alkalmazása engedélyezhető, ugyanakkor élvezhet speciális jogi helyzetet vagy vele szemben alkalmazandó különleges szabályokat (ld. a 15. elv alattiakat, néhány nemzeti példa).

IV. A veszélyeztetett tanúkra vonatkozó intézkedések, különösen a családon belüli bűncselekmények esetén

17. Speciális törvényi rendelkezések a családi erőszakra vonatkozóan

91. A családon belüli erőszak lehet olyan viselkedés, amely által a megfélemlítő megkísérli elkerülni a külvilág előtti felfedést pl. fizikai, pszichikai erőszakos viselkedés vagy szexuális visszaélés miatt. A gyakorlatban ugyanakkor az esetek nagy többségében a megfélemlítés azért kerül elkövetésre, hogy megakadályozza azt, hogy a család tagjai feltárják a fizikai visszaélést, melyet el kellett szenvedniük; a személyek három csoportja különösen sérülékeny: a gyermekek, a nők és az időskorúak.

92. A probléma, mellyel az igazságügyi hatóság szembe találja magát, mint a szervezett bűnözéssel kapcsolatosan is az a gyengén látható összefüggés, amelyben a büntetendő cselekmény elkövetésre került, másként mondva az, ami a családi környezetben történt. Fokozott felügyelettel ezt a helyzetet orvosolni lehetetlen. E területen olyan határok léteznek, melyeket nehéz áttörni. Ezek a határok társadalmunk szociális életének szívében találhatóak: a család intimitása és az egyének magánélete. Ezeket a határokat a családtagok hallgatása tartja fenn. A hallgatás indokai számosak: a családtagok közötti érzelmi kötelékek, az emberek szándékos tartózkodása attól, hogy a család tagjait elárulják különböző indokok miatt, ilyen a hűség, saját érdeke, ismételt erőszaktól való félelem, a támadótól való függőség. Ezek az összetevők hozzák létre a megfélemlítő környezetet. Ezek azok az okok, melyek miatt gyakorta külső személyek, orvos, szociális munkás, nem családtag az, aki feltárja és jelenti a családon belüli problémákat.

93. Amikor a feltételezett vagy valóban elkövetett bűncselekményt a hatáskörrel rendelkező igazságügyi hatóság tudomására jut ez utóbbinak, más társadalmi szervezetekkel együttműködve kötelessége őrködni azon, hogy ezek a tanúk azonnal megfelelő társadalmi segítségben részesüljenek (lakás, pénzügyi segítség és más) főleg, ha védelmük azt megkívánja. Az ilyen helyzetek megkövetelik specifikus vagy kivételes intézkedések alkalmazását, lehetővé például a közigazgatási szabályok rugalmassá tételét ezen segítségek megszerzése érdekében. A tanúknak gyakran van jogi segítségük az eljárás teljes tartama alatt és azt követően. A családon belül elkövetett bűncselekmények miatt indult számos eljárás a vádlott bizonyítékok hiányában való felmentésével végződik. Az ilyen ügyekben a tanút és a család egészét adott esetben segíteni és védeni kell olyan hosszú ideig, ameddig az csak szükségesnek látszik.

94. Egy olyan zárt környezetben, mint a család, különösen nehéz lehet lefolytatni a nyomozást szándékos bűncselekmény elkövetése miatt tekintettel a fennálló specifikus szociális kapcsolatokra. Ugyanakkor nyilvánvalóan szükséges megtörni ezt a helyzetet. Nevezetesen abban az esetben, amikor a legerősebbek félemlítik meg a leggyengébbeket, azért, hogy megakadályozzák őket a bűncselekmények feljelentésében, számos értékes indokkal kell rendelkezniük ahhoz, hogy a megfélemlítés áldozatát feljelentés megtételére és az elkövető elleni vallomás megtételére ösztönözzék. Ha a büntető igazságszolgáltatás hiteles akar lenni, nincs más választása, mint biztosítani a leggyengébbek számára a konkrét jogi védelmet. Döntő fontosságú az, hogy a büntető igazságszolgáltatás úgy tegyen, hogy a sértettek élvezzék az igazságszolgáltatás azon képességébe vetett bizalom előnyét, amely képes őket azokkal szemben megvédeni, akik őket hatalmukban tartották és akiktől függöttek vagy még mindig függenek. Természetesen a feladat nem egyszerű. A régi jogi elv alkalmaztatik ebben az esetben: a tanúvallomásból eredő minden bizonyíték általában gyenge marad. Az igazságszolgáltatás soha nem ígérheti meg egy tanúnak, dacára annak a védelemnek, amit a tanú élvez, hogy az vagy azok, akikkel szemben tanúvallomást tesz el lesznek ítélve.

18. A felnőtt- és gyermekkorúakra vonatkozó megkülönböztetett intézkedések - A nem büntetőjogi intézkedések elsőbbsége

95. Számításba véve a megfélemlítés típusát és más körülményeket, minden lehetséges

intézkedésben a büntető igazságszolgáltatásnak a legutolsónak megoldásnak kell maradnia. A büntetőeljárást kombinálni kellene más, a családon belül elkövetett bűncselekmények tanút valóban védeni képes más védelmi és segítő eszközökkel. Hasonló intézkedések szükségesek, amikor a vizsgálat a családon belül elkövetett bűncselekményekre vonatkozó információkat érint. A büntető igazságszolgáltatásnak világos és őszinte garanciát kell adnia minden sérülékeny és függő helyzetben lévő személy számára, akik a család egy vagy több, nagyobb hatalommal rendelkező tagja ellen feljelentést tesznek és biztosítani őket arról, hogy a megfélemlítéssel és az erőszakkal szemben védelmezve lesznek. Amikor az orvosok vagy a tanárok úgy találják, hogy probléma van egy gyermekkel, úgy egészségügyi vagy nevelői szervezethez fordulnak elsősorban a helyzet világossá tétele érdekében. Ugyanakkor kötelesek az illetékes hatóságok tudomására is hozni az esetet. Az igazságszolgáltatás rendszere csak bűncselekmény esetén avatkozhat be a megelőző intézkedések (közigazgatási és szociális intézkedések) hiányában.

96. A felnőtteket és a gyermekeket elkülönítetten kell kezelni, mert a gyermekek sokkal érzékenyebbek a megfélemlítésre, mint a felnőttek. Érteniük kell a gyermekek nyelvén, ezen összefüggésben ez sokkal inkább társadalmi, mint jogi kategória, mely a felnőttekkel való kapcsolatra utal, s amely feltételezni engedi, hogy bizonyos korú gyermekek nem voltak megtámadva. Bizonyos országokban ez utóbbi aspektus a fiatalkorúak jogi kategóriájával van összefüggésben. Az illetékes igazságügyi hatóságok nem hagyhatják figyelmen kívül a családi erőszak terén azt, hogy a gyermekek a felnőttek befolyásától szenvednek, s hogy mind gazdasági, mind érzelmi téren függenek családtagjuktól. Ha a családi kötelékek erősek, ez önmagában képes megakadályozni a gyermeket abban, hogy a családtagja ellen elkövetett bűncselekményt feljelentse. Olyan segítő és védelmi intézkedéseket kell tehát alkalmazni, mely garantálni tudja, hogy a gyermekek vagy más tanúk nem lesznek megbüntetve vagy más módon nem részesülnek rossz elbánásban. A kilátásba helyezett intézkedések egyike a megfélemlítő személy eltávolítása a tanú környezetéből. A családi erőszak terén a megfélemlítő, azaz a vádlott maga a gyermek szülője vagy által jól ismert más személy. Más kifejezett erőszak híján a gyermek erkölcsi nyomás alatt áll. Meg kell próbálni megnyugtatni őket, de ésszerű arra gondolni, hogy gyakorlatilag lehetetlen minden félelmet kiirtani belőlük. El kell kerülni a kicsi gyermek tanúkénti megidézését akkor, ha tanúvallomásuk az igazság felderítése szempontjából nem nélkülözhetetlen. Ugyanakkor minden olyan esetben, amikor ez mégis elkerülhetetlennek bizonyul, ajánlott a vallomásukat biztonságos keretek között a leggyorsabban összegyűjteni.

19. A bűncselekmény feljelentéséhez fűződő jog

97. Mint ahogy láttuk, a gyermekek a családon belül függő helyzetben vannak, s a családi erőszakkal szembeni reakcióik szüleikkel való érzelmi kapcsolataik által meghatározottak. Amikor úgy döntenek, hogy megtörik a csendet, szembe találják magukat a szülőkkel szembeni lojalitás vagy a bűncselekmény feljelentése közötti különösen nehéz választással. Éppen ezért szükségük van egy speciális segítségre, pszichológiai támogatásra azért, hogy határozni tudjanak, azaz jelezzék a cselekményt valakinek, nem szükségképpen a hatóságoknak. Azért, hogy előkészítsék a gyermekeket az ilyen döntés meghozatalára és a következmények elfogadására, szükséges a tanárokat, orvosokat és más személyeket megkérni arra, adjanak tanácsokat, dolgozzanak ki olyan programokat, amelyek számos ország iskoláiban léteznek, például a gyermekekkel való rossz bánásmódról vonatkozóan.

98. Tudni kell, vajon a gyermek köteles-e a bűncselekményt feljelenteni és tanúvallomást tenni. A tény, hogy a gyermek választ a tanúvallomás megtétele és a hallgatás megőrzése között, így maradva hűséges családjához, növeli belső konfliktusait és hozzájárulhat a vele szemben alkalmazott megfélemlítés sikeréhez.

99. Számos országban speciális szabályok léteznek a gyermekek kihallgatására. Ausztriában pl. a 14 éven aluli gyermekeknek ugyanarra a cselekményre vonatkozóan nem több mint egy alkalommal kell vallomást tenni. Hollandiában a törvények nem tiltják a 16 éven aluli gyermekeknek a tanúk padjára történő szólítását, ugyanakkor a gyakorlatban ezt a tárgyaláson soha nem alkalmazzák.

20. A gyermekek különleges igényeinek védelme az eljárás alatt - A gyermekek megóvására vonatkozó intézkedések

100. A gyermektanúk jól léte általában minden érdeket megelőz, ideértve az igazságszolgáltatás érdekeit is. Ha a gyermekek érdekei - a megfélemlítés alatt álló tanú vagy a családon belül elkövetett bűncselekmény áldozata - azt megkívánja, a törvény lehetővé teheti a bíróság számára azt, hogy határidő nélkül vagy ideiglenes jelleggel elszakítsák őt családjától és gyámság alá helyezték vagy a vádlottal szembeni korlátozó intézkedéseket hozzának. Bizonyos, hogy a gyermek elszakítása a családjától elsősorban más megfélemlítő vagy az áldozattá válással szembeni védelemre szolgál,

ugyanakkor lehetőséget ad a gyermek előkészítésére az illetékes hatóságok előtti vallomástétel nehéz feladatára való felkészítésre is.

A gyermek gyámja kijelölhető a család vagy gyermekvédő szervezet kérésére, s a gyermek a későbbiekben elhelyezhető egy állami szociális intézményben, vagy ehhez hasonló olyan intézményben, melyet magán alapítvány vezet, s melyet az állam támogat. Ezen intézkedések számos ország polgári és családjogában léteznek. a korlátozó parancs vagy rendelet ugyancsak részét képezheti a bíróság által alkalmazott szankcióknak. Azonban csupán az eljárás tartama alatti intézkedésről van szó. Az ilyen rendelkezések fő célja elkerülni a gyermek valamint a vádlott váratlan és előre nem látott összeütközését, kikerülni a visszaélést és a második találkozás okozta traumát. 101. Ezen kívül vagy ezzel egyidejűleg büntetőjogi eszközöket is alkalmazhatnának, mint a vádlott letartóztatása vagy börtönbe zárása a gyermek védelme érdekében, nevezetesen akkor, ha a cselekmény megismétlésétől tartana. A büntetőjogi intézkedések eredménye azonos a polgári vagy családjogi intézkedések eredményével, eltávolítani a támadót az áldozatától vagy a tanútól és megakadályozni a vele való kapcsolatot. A büntetőjogban mindenkor szükséges minimum a bűncselekmény gyanúja. A szabadlábba helyezése lehet feltételes, pl. kísérheti azt a tanú megközelítésének tilalma vagy korlátozó rendelkezés.

21. A különösen veszélyeztetett tanúk érdekében alkalmazott védelmi intézkedések

102. A nők és az időskorúak ugyancsak függőségi helyzetben vannak a családban. A gyermekekéihez hasonló dilemmával találkoznak akkor, amikor családi erőszak éri őket. A segítő intézkedések és a pszichológiai támogatás, melyekre szükségük van, különbözőek. A nők vonatkozásában emlékeztetünk a 17. és 18. alatti elvek kapcsán írottakra. Ami az időskorúakat illeti, nekik gyakran szakmai segítségre van szükségük - pl. orvosi segítségre vagy lakóhelye helyreállítására. A segítségtől való megfosztásuk a bűncselekmény elkövetője részéről alkalmazott megfélemlítés sikerét eredményezheti.

21. A programok

103. Számos ország vezetett be specifikus és teljes segítő programot a családi erőszak áldozatai számára. E programok általában pénzügyi természetű vagy pszicho-szociális segítséget alkalmaznak. Az Amerikai Egyesült Államokban például a családon belül elkövetett bűncselekmények áldozatai pénzügyi segítséget kérhetnek annak érdekében, hogy rövid időre, azaz addig, amíg a velük szemben elkövetett bűncselekményekre vonatkozó bizonyítékokat szolgáltatják, elhagyhassák lakóhelyüket. Franciaországban a sértetteket segítő, az állam által támogatott szervezet nyújt hasonló támogatást. E programok főként a sértettek segítségét szolgálják, de a gyakorlatban a tanúk is élvezhetik előnyeiket, a tanú és a sértett gyakran egy és ugyanaz a személy. A kormányokat és a helyi hatóságokat arra kell ösztönözni, hogy a teljes területre nyitott programokat hozzanak létre azért, hogy a helyi vagy a specifikus kezdeményezéseket integrálni tudják. Az egyesületek, társadalmi szervezetek, karitatív és emberbaráti szervek e programok egésze vagy egy része alkalmazása során fontos szerepet játszhatnak, pl. specifikus segítséget, tanácsadókat finanszírozva, nevezetesen a tanúk részére szánt pszichológusokat alkalmazva (pl. zöld számon biztosított telefonon történő meghallgatás). az ismertebb szervezetek, mint a Vöröskereszt, az Emmausz, az Üdvhadsereg számos országban biztosít ilyen segítséget az oktatási, orvosi, gyermekorvosi szakmai egyesületek megszervezhetik saját egészségügyi vagy nevelési segítségüket azon tanúk számára, akiknek arra szükségük van. Abban az esetben, ha a lakóhelyükön maradt tanúk súlyos veszélyeknek vannak kitéve, sürgősen el kell tudni költöztetni őket egy megfelelőbb helyre: minden egyes közösségnek saját infrastruktúrájával az áldozatok vagy a bűncselekmények tanúi rendelkezésére kell állnia. Ezek a "menedéke" bizonyos országokban, mint Hollandia és az Egyesült Királyság, de ezek főként a megtámadott nők számára állnak rendelkezésre. a későbbiekben ezek a sértettek más típusai számára is elérhetővé válnak. 105. Bizonyos országok programokat hoztak létre a terheltek számára. Hollandiában a gyermekükkel rosszul bánó apák számára elérhető egy olyan képzés, melyet a bíróság határozatával kötelezővé tehet. Ez gyakran a szabadságvesztést helyettesítő intézkedés is. a képzés kétirányú, az egyik egy megismertető rész, mely megvilágítja az érdekelt számára, hogy mely cselekményben találtatott bűnösnek és egy, a magatartással kapcsolatos rész, mely megismerteti vele, hogyan tudta a gyermek pszichológiailag túlélni azt, amit elszenvedett. A cél az elkövető viselkedésformájának megváltoztatása és az, hogy jobban megértessék vele saját cselekményét. Hasonló program létezik az Egyesült Királyságban is.

23. Az igazságszolgáltatás megfélemlítő hatása

106. Habár a bűnözés és az igazságszolgáltatás az állampolgárok hétköznapi gondja, a büntető igazságszolgáltatás komplex rendszere nem ismert a nagyközönség számára. Fontos a teljes népesség számára általános információkat terjeszteni a büntető igazságszolgáltatás működésének elérhető formájáról és a gépezet különböző szerepéről. Ezen információk közölhetőek a média, szórólapok, szemináriumok vagy más eszközök által. Ezen információk döntőek lehetnek azok számára, akik a rendszerben tanúként játszhatnak szerepet. A bíróság elé történő idézésük "megrendezése" és az idézést követő kihallgatás profán dolgok által érzékelhető, mint la benyomások, a formalitások, gyakran a megfélemlítések és a fenyegetések. Minden lehetséges eszközzel át kell alakítani ezt a figyelmes előkészítésnek köszönhető jóindulatú és barátságos környezétté, a bizalmat megalapozó intézkedésekké. Végeredményben a nem előkészített vagy hallgatag tanú nyilatkozatai ellenkező hatásúnak vagy eredménytelennek bizonyulhatnak. A különösen sérülékenyek, mint pl. a gyermekek számára gyakorlati, specifikus intézkedéseket kellene alkalmazni esetről esetre, mint a videokommunikációval felszerelt elkülönített terem, vagy más audiovizuális eszköz használata. Ezek bizonyos esetekben szükségesnek, másokban szükségtelennek mutatkoznak.

107. A gyermektanúk különösen érzékenyek a bíróság megfélemlítő hatására. Fontos a megnyugtató és a bizalom biztosítása számukra. Bizonyos országokban folytatott tanulmányok kimutatták, hogy a gyermekek nagy hányada nem részesült semmiféle felkészítésben vagy rossz felkészítésben volt részükhöz. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy a felkészítés hiánya súlyos kedvezőtlen következményekkel fenyeget olyan gyermek esetén, aki tanúvallomást tenni érkezett. Nem elégséges az igazságszolgáltatás működéséről néhány megjegyzést emlékezetükbe véssni, nem elégséges meglátogatni velük a tárgyalótermet - ahogyan azt számos országban szisztematikusan teszik - annak érdekében, hogy csökkentsék a stresszt és emeljék a tanúvallomás minőségét. Ugyancsak meg kell tanulnia a gyermeknek jól kifejeznie magát annak érdekében, hogy szembe tudjon nézni az ellen-kihallgatással és meg kell tanítani olyan technikákat, melyek lehetővé teszik számára a szorongásokon való felülemelkedést, de ez nem egyszerű tréninget jelent.

108. Ugyancsak fontos a gyermekek körül lévő szakemberek képességeinek emelése és azoké, akik kihallgatják őket, fel kell készíteni azokat a felnőtteket is, akik a tanúvallomás tételére felkért gyermeket elkísérik. A gyermektanúk érzelmi támogatást találnak azon személyek jelenlétében, akiket ismernek s ezen kívül a tény, hogy e jelenlétnek köszönhetően kevésbé aggódnak, emelik a tanúvallomás minőségét. Ezek a felnőttek tudatában lehetnek a rosszul ápolott gyermekek szükségleteivel, információkkal rendelkezhetnek a büntető igazságszolgáltatásról, ismerhetik a bizonyítékokra vonatkozó szabályokat, hozzászokhattak a videó útján rögzített megbeszélésekhez, meg tudja őrizni emlékezetében a gyermek tanúvallomása "bemocskolását" egy más módon történt hiteltelenítését és élvezni tudja az illetékes hatóságok bizalmát. Bizonyos országokban e bizalmi személyeket speciális szervezetek jelölik ki. Természetesen saját családjáé tagjainak támogatása ugyancsak döntő fontosságú a gyermekek számára.

24. Szakmai segítség és speciálisan képzett szakemberek

109. Amikor a tanúk, főként a veszélyeztetett tanúk, mint a szexuális visszaélések áldozatai az illetékes hatóságoknak a bűncselekmény elkövetését jelzik (melynek megisméltődése fenyeget), szükséges számukra gyorsan jogi, pénzügyi, szociális, orvosi vagy biztonságukat érintő segítséget nyújtani... Ezen intézkedések csak ritkán tartoznak a törvények végrehajtásával megbízott és a rendészeti szervek közvetlen hatáskörébe, kivéve talán a biztonsági intézkedések területét. Következésképpen elengedhetetlennek mutatkozik a széleskörű és összehangolt együttműködés más szervezetekkel vagy szakmai szervekkel. Ezek a leendő vagy valódi intézmények kijelölhetnek kapcsolattartó személyeket, akik azonnal rendelkezésre tudnak állni, ha a rendőrség munkatársa úgy ítéli meg, hogy a tanút (vagy a sértettet) számára segítséget adni tudó szervezethez kell irányítani. Feltétel, hogy a rendőrség e munka társa tisztában legyen a felvetődött problémákkal, hogy ismerje a társintézményeket és hogy az utóbbiak legyenek készek a gyors közbeavatkozásra.

110. Ugyancsak ajánlatosnak tűnik a speciálisan a bűncselekmények feljelentése fogadására szolgáló iroda létrehozása, s ide kapcsolni az érintett szakmai szervek területével foglalkozó, titoktartásra köteles "bizalmi személyeket" annak érdekében, hogy a megfélemlített személyek e szervekhez fordulhassanak és nyilatkozataikat a legtökéletesebb bizalom pecsétje alatt tegyék meg, mely bizalom addig tart, míg a nyomozás folyik és amíg eredményes védelmük biztosítva nincsen. Ezekben a feltételezett családon belüli erőszakkal kapcsolatos ügyekben szükséges a gyors összehangolás és az együttműködés a szociális és egészségügyi intézmények között, ideértve a védelemre szoruló kiskorú gyámság alá helyezésének reális eszközeit is.

111. A veszélyeztetett vagy megfélemlített tanú kihallgatása egyrészt nagy tapintatot és megértést, másrészt kihallgatási tapasztalatokat és kommunikációs képességeket igényel. Ezen képességek

elengedhetetlenek a tanúval történő kapcsolatteremtéshez, ahhoz, hogy a kölcsönös bizalmat megalapozzák és hogy a bíróság előtt felhasználható információk megszerzhetőek legyenek. Amikor ez lehetséges, egy megbízott személyt kell kiválasztani azon rendőrségi alkalmazottak közül, akik a kihallgatásokkal foglalkoznak vagy a legkülönlegesebb ügyekben szociális munkásokat vagy pszichológusokat kell igénybe venni. Minden ilyen személynek rendszeresen részt kell vennie olyan képzésen, mely a naprakész ismeretek fenntartását szolgálja. Amikor a tanú kihallgatásán valamely más tudományág szakértője, pl. pszichológus vesz részt, ajánlatos számára jogi képzést biztosítani. Az "igazságszolgáltatási igazság" a büntető jogrendszerben nem egyezik minden esetben a "terápiás vagy klinikai" igazsággal, melyekhez e szakemberek gyakorlatuknál fogva hozzászóltak.

25. és 26. Korai meghallgatás - A megismételt kihallgatás elkerülése

112. A tanúk hajlamosak elfelejteni a tényeket. Amikor a speciális pszichológiai okok vagy a személyes körülmények arra indítják valakit, hogy "kiradírozza" mindazt, amit mint sértett átélt, vagy elfelejtse azt, amit tanúként látott, az illetékes hatóságok által fogantatosított lehetséges legkorábbi kihallgatás lehetővé teszi a legjobb és legmegbízhatóbb információk megszerzését. az emlékezet a legjobb minőségű, azaz a legfontosabb és legrészletesebb információkat szolgáltatja akkor, amikor a leggyorsabban fordultak hozzá. A korai tárgyalás egyben a megismételt kihallgatások okozta traumák elkerülésére is szolgál. Amikor azt a törvény lehetővé teszi, igazságügyi hatóság által vagy ennek ellenőrzése alatt, a vizsgálati eljárás során fogantatosítják ezt. A feljegyzéseket a tanút kihallgató személynek kell igazolnia és az iratokhoz csatolnia. Svédországban pl. egy megyében kísérleti jelleggel videó kamerákat használ a rendőrség a családon belüli erőszakkal kapcsolatos ügyek előzetes nyomozása során. A sértett sérüléseit első kihallgatása alkalmával videóra rögzítik. A hely, ahol a feltételezett erőszakot a sértettel szemben elkövették gyakran maga a lakás, melyet ugyancsak felvételen rögzítenek, s így a bíróság előtt bizonyítékként szolgálhat. Amikor a hatóság (igazságügyi) úgy véli, hogy a tanú és a terhelt szembesítése nem kívánatos vagy nem lehetséges, ajánlatos olyan eljárást alkalmazni, mely a védelem számára teljes mértékben lehetővé teszi jogai gyakorlását, pl. lehetőséget adva számára a kérdések feltételét harmadik személy útján. Ausztriában a büntető eljárási törvény (162.§) számításba veszi a tanúk érdekeit, amikor ennek szükségességét a tanú kora, szellemi vagy egészségügyi állapota felveti. Amikor ezen érdekek védelme szükséges, a vizsgálóbírónak korlátoznia kell a felek részvételi lehetőségét a 14 évesnél nem idősebb tanúk kihallgatásán. Ebben az esetben az ügyész, a vádlott és a védő audiovizuális eszközök útján követheti a kihallgatást. Ezt a kihallgatást pszichológus szakértő is végezheti és helye lehet az eljárás legkorábbi szakaszában is. Adva lévén, hogy a jegyzőkönyveket hangosan fel lehet olvasni a bíróság előtt, a kihallgatást nem kellene megismételni.

113. Elvben a gyermektanúk ugyanannyira megbízhatóak, vagy ugyanannyira nem megbízhatóak, mint a felnőttek. A kisgyermek különösen érzékeny a befolyásokra. A kutatások kimutatták, hogy ez az érzékenység függ a bűncselekmény súlyától, a tanú által átértett benyomásoktól, a gyermek személyiségétől és attól a módszertől, mellyel a kihallgatást lefolytatták. A jó kihallgatási technika képes csökkenteni a nem megbízható információk megszerzésének veszélyét. A helyzet, melyben a kihallgatás zajlik, nem tartalmazhat önmagában egyetlen megfélemlítő elemet sem. Fennáll ugyanakkor a veszélye annak, hogy a felnőttek egy korábbi időpontban megpróbálták a gyermekek emlékezetét összezavarni. Az a tény, hogy a gyermek első kihallgatása koherens marad-e vagy sem, a megbízhatóság jele. A gyermekeket mindig olyan személynek kell kihallgatni, akik nem csupán a megkívánt pszichológiai és pedagógiai képességekkel rendelkeznek, de bizonyítékát adták megfelelő kommunikációs képességeiknek is.

114. Számos országban alig létezik összehangolt munka a gyermekkorú tanúkat is érintő ügyekben, másképp kifejezve, a gyermekek gyakran megismételt kihallgatásnak vannak kitéve. Minden új kihallgatás emeli a tények összekeverésének veszélyét és a gyermeknél stresszt válthat ki. Igen ritkán jeleznek nem megbízható nyilatkozatokat, de amikor ilyen eset fordul elő, ennek oka mindig a megfélemlítés. A videofelvétel a sérült gyermektanú vallomása megszerzésének és felhasználásának eredményes eszköze lehet. Bizonyos országokban, mint az Egyesült Királyság, a skandináv országok, Hollandia, a bíróságokon speciálisan felszerelt termek állnak a fiatalok kihallgatása érdekében rendelkezésre és e feladat ellátására speciálisan képzett szakembereket biztosítanak. A filmre vagy videóra vett kihallgatás a büntető eljárás során felhasználható.

115. Következésképpen, a lehetőségekhez képest ajánlott az, hogy a gyermekek bizonyos életkor eléréséig ne legyenek több ízben kihallgatva. Nyilatkozataik legyenek videón rögzítve és legyenek felhasználhatóak az eljárás egy későbbi szakaszán. A rendőrség e területtel foglalkozó specialistái megerősítették, hogy az első kihallgatás a legjobb, minden további kihallgatásnak sérülést okozó eredménye lehet. Épp ez okból ajánlott, amennyire az lehetséges, a többszöri kihallgatás elkerülése.

Amikor az ismételt kihallgatást nem lehet elkerülni, célszerű, hogy azt ugyanaz a személy folytassa le, mint a megelőzőt.

27. Az eljárás során alkalmazott audiovizuális eszközök

116. Bizonyos országokban, mint Ausztria és Olaszország, a bizonyos életkor alatti tanúk (14 éves korig) kihallgatása videó segítségével zajlik. A vallomásuk megszerzése speciális kihallgató személy által, a lehető legbarátságosabban berendezett szobában, rejtett mikrofonok útján történik. Ha szükséges, az ellen-kihallgatás ugyancsak videó-konferencia révén lehetséges. Bizonyos országokban szisztematikusan kerülnek a veszélyeztetett tanúk, nevezetesen a kisgyermek nyilvános tárgyaláson való kihallgatását. annak érdekében, hogy biztosítsák a tanúvallomásnak a tárgyalóteremben való megváltoztatásának lehetőségét, ezen országok engedélyezik az audiovizuális eszközök alkalmazását, s a kihallgatást kamera közbeiktatásával vizsgálóbíró és /vagy az e feladatra speciálisan képzett szakértő végzi. Az ilyen módon megszerzett információk az eljárás későbbi szakaszában másolat formájában is felhasználhatóak.

28. Kihallgatás a bíró ellenőrzése alatt

117. Az oktatás vagy a pszichológia terén járatos szakértők gyakran tiltakoznak a bűncselekmények áldozatának többszöri, indokolatlan tanúvallomás tételére való erőltetése ellen; az erőszakos bűncselekmények áldozatainak, mint a lopás és a szexuális visszaélések sértettjeinek tanúkénti kihallgatása, a feltételezett erőszaktevővel való szembesítés ellen; az ellen, hogy a nagyon kis gyermekek kötelesek nyilvánosan vallomást tenni akkor, amikor ők nem szükségképpen sértettek az ügyben. Különböző nyilvánvaló okokból a büntető eljárás fájdalmas és a törekeny tanúk, az ismertett három kategória tagjai számára nehéz azt elszenvedni. Minden alkalommal megisméltődő (második) sérülést eredmény az, amikor több ízben fel kell idézni a tragédia eseményeit, gyakran az erőszaktevő (a terhelt) jelenlétében és ez gyakran súlyosbodik a kisgyermek esetében a bíróság előtti kihallgatás komplex és durva környezete által - s ez akkor is ugyanolyan, ha kihallgatási specialistát vesznek igénybe, s a gyermeket egy általa ismert és a bizalmát bíró személy elkísérte is.

118. Ezekben az esetekben ajánlott a tanúkat a megfélemlítéssel szemben eredményesen védelmezni képes gyakorlati intézkedések alkalmazása és úgy tenni, hogy a tanúk a vallomásukat azon a módon tegyék meg, mely a legkevésbé árt nekik. A bíró fontos felelősséget vállal magára a tárgyalás vezetése során és szükség esetén örököl az ellen-kihallgatás megfelelő lefolytatása felett, korlátozva a sértettet ért negatív eredményeket. Minden olyan intézkedést alkalmazni kell, melyet ezen eredmény megkíván, nem csupán a nyilvánosságot és a tárgyalóterembe való bejutást korlátozva (zárt tárgyalás), de a vádlott előtt szükség nélkül fel nem fedve az erőszak vagy a szexuális visszaélés áldozatának személyes adatait. Amikor az ügy a vádlott által nem ismert sértettet érinti, a védelem számára nem létezhet indok az áldozat pontos adatai megismerésére. Ajánlatos ezekben az ügyekben az anonimitás - a szó szoros értelmében (azaz amikor a védelem nem ismeri a sértett lakcímét és más adatait).

119. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy szükségtelenül korlátozva lehet a vádlott azon joga, hogy igazolja vagy megcáfolja az ellene felhozott bizonyítékokat. Minden tanúvallomás általában a bizonyítékok inkább gyenge típusának minősül - legalábbis amikor más, anyagi bizonyítékok léteznek, de viszonylag meghatározó szerepet játszhat más bizonyítékok hiányában, így gondnal kell kutatni és vizsgálni e bizonyítékelemeket. A tanúvallomásokat mindig elmélyült módon kell vizsgálni és elemezni úgy az igazságügyi hatóságok, mint a védelem által, mert azt a vádlott jogai megkívánják. A felek szembesítésének elmaradása, a sértett és a vádlott egymástól elzárt helyiségben való őrzésének lehetősége csak kivételes címen állhat fenn a vizsgálati eljárás során és nem sértheti a tanúvallomás kontradiktórus értékelésének elvét. Ha szükséges, létre kell hozni egy eljárást annak érdekében, hogy a védelem gyakorolhassa jogait, például harmadik személy közbejöttével kérdéseket tegyen fel.

29. A tanúvallomás súlya

120. A tanúk kihallgathatóak az eljárás során például vizsgálóbíró útján vagy nyilvános tárgyalás során. Azokban az országokban ahol az eskü alatt történő tanúvallomás formális kötelezettsége létezik, a tanúk ünnepélyesen megfogadják, hogy csak az igazat mondják. az eskünek hagyományosan vallási színezete van, de ma esküként értékelnek minden olyan formális nyilatkozatot, bármilyen legyen is annak formája, mely a vallomást megelőzi. azokban az országokban, ahol a tanúknak eskü alatt kell vallaniuk, az eskütétel általában csak a 16 évesnél idősebb emberek számára kötelező. Ha a tanú megtagadja az eskütételt, egyben megtagadja a

vallomástételt is. Az ajánlás arra biztatja azokat az országokat, ahol csak eskü alatt lehet tanúvallomást tenni, hogy bizonyos körülmények között tegyék lehetővé azt, hogy ne kelljen eskü alatt vallani.

V. Nemzetközi együttműködés

30. Nemzetközi együttműködés

121. A bűnözés nemzetközivé válásával az államok közötti szélesebb együttműködés igénye kiterjed ezen új területekre is, például a tanúkat érintő intézkedésekre. Gyakorlati természetű problémák vetődnek fel akkor, amikor a tanú azon igazságszolgáltatáson kívül él, mint amelyben az ügyet elbírálják. Általában lehetetlen a tanút arra kényszeríteni, hogy elköltözzön és tanúvallomást tegyen még akkor, ha lehetetlen megszervezni a védelem jelenlétét a külföldön megtartott tárgyaláson. A külföldi hatóságok segítsége két különleges esetben látszik elengedhetetlennek: amikor az igazságügyi eljárásban a hatóságoknak külföldi tanú vallomására van szüksége és amikor a veszélyben lévő tanúnak külföldön kell lakóhelyet biztosítani.

122. Az első esetben a tapasztalat azt mutatja, hogy hasznos - és időnként szükséges - az adott ország igazságügyi hatóságai számára azon tanú vallomását megszerezni, aki külföldön tartózkodik. Hagyományosan a tanúk megidézésre kerülnek és kötelesek a kérelmező állam rendelkezésére állni, ahol az eljárás folyik, s itt a tárgyalóteremben vallomást tenni. Ugyanakkor lehet, hogy a tanú akadályozva van a bíróság előtti megjelenésben azért, mert beteg vagy fogva van, vagy tart a tanúvallomás tételét követő megtorlástól. Ez utóbbi esetben a kérelmező államnak őrködni kell ezen tanú védelmén, míg meghallgatja őt, s amely komplex és költséges intézkedéseket foglal magában. Egyszerűbb ugyanakkor a telekommunikáció adta lehetőségeket igénybe venni, például a videó-konferencia. Természetesen az ilyen eszközök igénybevétele megkívánja a nemzetközi jogsegély eljárás vizsgálatát is, mikor adott esetben annak alkalmazásában megegyeznek.

123. Amikor jogsegély címén videó-konferenciát kérnek, a kérelmező államnak meg kell határoznia az általa megkívánt cselekményt. A kérelmezett állam felkérhető a tanú megidezésére (idézés vagy ha nemzeti jog azt megengedi, elővezetés útján), a kihallgatott személy azonosítását videó-konferencia igénybevételevel, a tanúként kihallgatandó személy jogai tiszteletben tartására. Ezzel szemben a kérdések közvetlenül feltehetőek a kérelmező állam által.

124. A másodikként megjelenített eset, a veszélyben lévő tanú külföldre költöztetése, különlegesebb problémákat vet fel. Ilyen kérelem a tanú vagy a bűnbánó elkövető védelme érdekében alakíttatik ki, akik így a tanúvédelmi program vagy egyéni védelmi program kedvezményezettjei. Az e területen való együttműködés az államok között feltételezi a kölcsönös bizalmat, főleg a törvények tiszteletben tartásával megbízott és a rendvédelmi szervek között. Érthető, hogy bizonyos országok a társadalom biztonsága érdekében elutasítják a tanú fogadására irányuló jogsegélykérelmet. amikor a tanúvédelmi programok határon túli végrehajtása, például a tanú külföldre továbbítása, kivételes intézkedésnek tűnik, bizonyos gyakorlati esetek azt bizonyítják, s ezt ma egyre inkább elismerik, hogy a szervezett bűnözés füttyül a határokra, amikor arról van szó, hogy meg kell valakit büntetni a rendőrséggel tanúként, vagy a szervezet bűnbánó tagjaként való együttműködése miatt. A bűnözés e típusával találkozó bizonyos országok elrejtik a veszélyben lévő tanút ugyanabban az országban, ha az megfelelően nagy. Ezzel szemben a kis országoknak egy választása van: az egyetlen megoldás, mely számukra nyitva áll a nemzetközi jogsegélykérelem.

125. A külföldre történő eltávolítás általában intézkedés-együttest kíván meg, mint az érintett személy védett szállítása, segítség az elköltöztetéshez, hivatalos "takarás", személyazonossági iratok, munka, stb. A megkeresett hatóságoknak a legnagyobb gonddal és a legnagyobb titokban kell cselekedniük annak érdekében, hogy megakadályozzák a tanú valódi személyazonosságának, címének illetéktelen személy előtti felfedését.

Forrás: http://www.lb.hu/embjog_t/ET001397.html